

Dîvân

İlmî Araştırmalar

1999/1

**BİLİM
VE
SANAT
VAKFI**

DİVÂN İlmî Araştırmalar 1999/1 Yıl 4 Sayı 6 Sahibi: **Bilim ve Sanat Vakfı**
Yayın Kurulu: **Ahmet Davutođlu, Mustafa Özel, Fahri Solak, Harun Anay, Coşkun Çakır, Erol Özvar** Yazı İşleri Müdürü: **Mehmet Köse** Grafik Tasarım: **Salih Pulcu**
Baskı: **Erken Matbaacılık** Adres: **Bilim ve Sanat Vakfı, Millet Cad. Gülsen Ap. No. 19/4 34300 Aksaray İSTANBUL** Tel: 0212. 589 15 76 Faks: 0212. 589 15 48
e-mail: bsv@bisav.org.tr <http://www.bisav.org.tr> ISSN 1300 9648

DİVÂN İlmî Araştırmalar hakemli bir dergidir. Dergiye gönderilen yazılar hakem raporlarına göre değerlendirilir. Yayınlanmasın yayınlanmasın gönderilen yazılar iade edilmez.

Osmanlı döneminde yazılan tefsir ile ilgili eserler bibliyografyası

Muhammed ABAY

Tefsir tarihi ile ilgili çalışmaları incelediğimizde genellikle Osmanlı dönemindeki tefsir faaliyetlerine yeterince yer verilmediğini görürüz. Bunun nedenlerini tartışmak bir yana, Arap dünyasında yapılan çalışmalarda Osmanlı döneminin karanlık kalmasını bir dereceye kadar anlayışla karşılamak mümkün ise de, bizim ülkemizde yapılan çalışmalarda bu dönemin karanlık bırakılması gerçekten çok üzücü bir durumdur.

Tefsirler, Haşiyeler, Sûre Tefsirleri, Tercümeler

Bu genel değerlendirmeden Ömer Nasuhi Bilmen'in *Büyük Tefsir Tarihi*'ni, M. Tayyib Okiç'in *Tefsir Dersi Notları*'nı ve Mehmed Sofuoğlu'nun *Tefsir Usulü*'nü istisna ediyoruz. Zira bu değerli şahsiyetler, zikrettiğimiz eserlerinde Osmanlı dönemine imkanları ölçüsünde yer vermişlerdir. Ancak akademik seviyede yapılan çalışmaları incelediğimizde Osmanlı dönemi tefsir tarihini kapsayan çalışmaların son derece yetersiz olduklarını görüyoruz. Bu alandaki boşluğu doldurmaya bir katkı olması düşüncesiyle, Osmanlı dönemi müfessirlerini konu olan bir yüksek lisans çalışması hazırlamış ve 1992 yılında takdim etmişim.¹ Tez bütün Osmanlı dönemini ele almasına rağmen oldukça eksikti ve geliştirilmeye ihtiyacı vardı. Tezin takdiminden bu yana geçen sürede bu yönde yapılmış sadece bir çalışmaya rastlayabildik.² Bunun üzerine o çalışmayı daha da geliştirerek bir bibliyografya halinde sunmanın Osmanlı dönemi tefsir tarihinin bir nebze aydınlanması bakımından uygun olacağını düşündük. Ancak bibliyografyaya geçmeden önce Osmanlı dönemindeki tefsir çalışmalarının geneli üzerinde bazı şeyler söylemek istiyoruz.

1 Muhammed Abay, *Osmanlı Dönemi Müfessirleri*, Bursa 1992 (Uludağ Ün. Sosyal Bil. Ens., YLT). Bu çalışmada bütün Osmanlı tarihi boyunca yaşamış 276 müfessir ve tefsirle ilgili eserleri tanıtılmıştır.

2 Ziya Demir, *Osmanlı Müfessirleri ve Tefsir Çalışmaları -Kuruluştan X/XVI. Asrın Sonuna Kadar-*, İst. 1994 (Marmara Ün. Sosyal Bil. Ens., DrT). Bu çalışmada XVI. yy. sonuna kadar yaşamış 80'den fazla Osmanlı müfessirinin biyografisi ve tefsir ile ilgili eserlerinin tanıtımı bulunmaktadır.

Osmanlı toplumu Kur'an'ı okumaya, ezberlemeye ve anlamaya önem veren bir toplumdur. Kadın-erkek yüzlerce kişi Kur'an'ı ezberler³, tefsir, hadis ve kiraat gibi dersler halk seviyesinde bile meşgul olunan dersler olurdu.⁴ Ulema seviyesinde ise bu meşguliyetin bazı tefsir kitaplarını ezberlemeye kadar vardığı görülmektedir.⁵ Medreselerde de tefsir ilmi, okutulan ilimlerin zirvesi kabul edilmiş, alt seviyede okutulan ilimlerin Kur'an'ı anlamada birer basamak olduğu belirtilmiştir.⁶

Medreselerdeki eğitim faaliyetlerine ilâve olarak camilerde, tekkelerde ve saraylarda da tefsir ilminin sistemli bir ders şeklinde takip edildiğini görmekteyiz. Meselâ, Bursalı mutasavvıf Eşrefzade Ahmed İzzeddin, Uluca-mi ve Emir Sultan Camii ve dedesinin tekkesindeki vaazlarında *Enisü'l-Cennân* adlı tefsirini baştan sona tahrir etmekteydi.⁷ Yine özellikle Ramazan aylarında mütebahhir alimlerin oluşturduğu bir grup, padişahın huzurunda *Beydâvî Tefsiri* esas olmak üzere tefsir müzakereleri yaparlardı ve bu müzakereler söz ve fikir hürriyeti içerisinde hararetle tartışmalara sahne olurdu.⁸ Padişahın da hazır bulunduğu bu derslere "huzur dersleri" denilmektedir.⁹

Huzur dersleri ilk olarak III. Sultan Mustafa tarafından 1172/1759'da başlatılmış ve 1442/1924 yılına kadar devam etmiştir. Derslerin belli usûl ve kaideleri vardı ve derslerde *Beydâvî Tefsiri* takip edilirdi.¹⁰

Osmanlı döneminde tefsir ilmine verilen öneme kısaca temas ettikten sonra, bu dönemdeki tefsir çalışmalarının kimlerden ve hangi eserlerden etkilendiği meselesine de işaret etmek istiyoruz. Bu da, Osmanlı dönemindeki tefsir faaliyetlerinin hangi seyri takip ettiğini gösteren önemli bir delil niteliğindedir.

Bu dönemdeki tefsir çalışmalarının etkilendiği şahsiyetlerin önde gelenlerinden birisi Cârullâh Mahmud b. Ömer ez-Zemahşerî'dir (v. 538/1144).¹¹ Zemahşerî'nin *el-Keşşâf* adlı tefsiri Osmanlı medreselerinin

3 Meselâ Evliya Çelebi, İstanbul'daki 9000 hafızın 1/3'ünün kadınlar olduğunu söylemektedir. bk. M. Tayyib Okıç, *Bazı Hadis Mesaleleri Üzerinde Tetkikler*, (İst. 1959), s. 109.

4 M. T. Okıç, *Bazı Hadis Mesaleleri*, s. 112.

5 Nitekim Bahşi Hâlife (v. 930/1525) bir çok tefsiri ezbere bilmekteydi. bk. Taşköprizade, *eş-Şakâikü'n-Nu'maniyye*, (tah. A. S. Furat, İst. 1985), s. 413.

6 bk. Cevat İzgi, *Osmanlı Medreselerinde İlim*, (İst. 1997), I, 74-75, 78.

7 Eşrefzade, *Zübdetü'l-Beyân*, (Bursa Eski Eserler Ktp.-Genel 994), vt. 1b.

8 Ebulula Mardin, *Huzur Dersleri*, (İst. 1956), I, 14-61.

9 Huzur derslerinin tarifi için bk. Ebulula Mardin, *Huzur Dersleri*, (İst. 1956), I, 13.

10 Huzur dersleri hakkında geniş bilgi için bk. E. Mardin, *Huzur Dersleri*, I (İst. 1956), II (İst. 1966, İsmet Sungurbey'in ilaveleriyle); İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı*, (Ank. 1988), s. 215-26.

11 Zemahşerî hakkında bk. Nuri Yüce, "Zemahşerî", *İA*, XIII, 509-14.

de yüzyıllar boyu vazgeçilmez dersler arasına girmiş, medrese nizamnâme ve kanunnâmelerinde bu tefsirin okutulması gerektiği vurgulanmıştır.¹² Bursa'da bulunan Manastır Medresesi müderrislerinden Kızıl Katır unvanlı Muslihuddin Mustafa'nın bir kaç tefsir kitabı yanında *Keşşâfı* da ezberlemiş olması¹³ ve üzerine yazılan onlarca hâşiye bu esere verilen değeri gösteren bir işarettir.

Tefsir tarihinin en parlak şahsiyetlerinden olan Fahrüddin Muhammed b. Ömer er-Râzî'nin (v. 606/1210)¹⁴ *Mefâtihu'l-Gayb* adıyla telif ettiği ansiklopedik tefsir¹⁵ de Osmanlı dönemindeki tefsir çalışmalarını etkileyen eserlerden birisidir. *Mefâtihu'l-Gayb*, onu beğenenler kadar tenkit edenler tarafından da kaynak olarak kullanılmıştır. Hemen her Osmanlı müfessiri, ismini tasrih ederek veya tasrih etmeksizin fikirlerine kaynak olarak onu kullanmış, ondan iktibaslar yapmıştır. Hacı Paşa, Molla Gürânî, Ebussuûd, Bereketzâde gibi alimlerin tefsirleri bunun örnekleriyle doludur. *Mefâtihu'l-Gayb* oldukça mufassal ve açık ifadelerle yazıldığından hâşiye yazma ihtiyacı hissedilmemiştir. Bu nedenle bu tarz çalışmalar bir kaç tanedir. Meselâ, II. Murâd (salt. 1421-1451) devri alimlerinden Ayasluğ Çelebisi denilen Mehmed b. Kâdî Ayasluğ, Râzî tefsirini telhis etmiş, kendi tasarruflarını eklemeyi de ihmal etmemiştir. Ayrıca mezkur alim tefsirin III. cildine hâşiye yazmıştır.¹⁶ Yine Osmanlı alimlerinden Vardarî Şeyhzâde Mehmed (v. 1055/1645), Râzî tefsirinin metot ve muhtevasını esas alarak benzer tarzda bir tefsir yazmıştır. Vardarî'nin bu tefsiri Mâide suresine kadardır.¹⁷

Hiç şüphesiz, Osmanlı tefsir hareketini en çok etkileyen kaynak Beydâvî'nin *Envâru't-Tenzîl*'idir. Nâsirüddin Abdullah b. Ömer el-Kâdî el-Beydâvî'nin (v. 685/1286)¹⁸ *Envâru't-Tenzîl ve Esârü't-Te'vîl* adındaki tefsiri İslâm aleminde büyük şöhret kazanmıştır. Aralarında Osmanlı alimlerinin de bulunduğu yüzlerce müellif bu tefsire hâşiye yazmış, onu telhis etmiş, hadîslerini tahrîc etmiştir.¹⁹ Osmanlı medreselerinin vazgeçilmez eseri olmuştur.²⁰ Hatta günümüzde bile önemini korumaktadır. Medre-

12 Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilatı*, s. 23, 28; Cahit Baltacı, *XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, (İst. 1976), s. 42; Hüseyin Atay, *Osmanlıda Yüksek Din Eğitimi*, (İst. 1983), s. 79-80; Mustafa Bilge, *İlk Osmanlı Medreseleri*, (İst. 1985), s. 43-44.

13 bk. Taşköprizâde, *eş-Şakâik*, s. 215.

14 İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, (Ank. 1988), II, 242.

15 Eser hk. bk. Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi*, II, 310-18; M. Hüseyin ez-Zehbî, *et-Tefsir ve'l-Müfessirîn*, (Beyrut, tsz.), I, 290-96; Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, II, 237-94; Yasin Ceylan, "Fahredden Râzî'nin Mefâtihu'l-Gayb Tefsiri Üzerine Bazı Mülâhazalar", *İslami Araştırmalar*, I/3, s. 47-55.

16 Meccî, s. 117.

17 Şeyhî, I, 123.

18 Muhammed ez-Zuhaylî, *el-Kâdî el-Beydâvî*, Beyrut tsz.

19 *Keşf*, I, 188-94; Bilmen, II, 531-35.

20 Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilatı*, s. 23, 28; Atay, *Osmanlıda Yüksek Din Eğitimi*, s. 112-113; Bilge, *İlk Osmanlı Medreseleri*, s. 43-44.

se dışı ilmî çevrelerde de tercih edilen kitap o olmuştur. Meselâ, müderislikten vaizliğe geçen Bahşîzâde Yahyâ (v. 910/1505) talebelerine Beydâvî tefsîri okuturdu. Bahşîzâde'nin önceden mütâlaa etmeksizin okutabilecek kadar bu tefsîre aşinalığı vardı.²¹

Bedreddîn Münşî'nin (v. 1001/1593) aşağıda tercümesini verdiğimiz şiiri de Osmanlı alimlerinin Beydâvî tefsîrine bakışını çok güzel yansıtmaktadır:

"Akıl sahipleri okunan Kur'an'ın örtüsünü açabilecek bir şey getiremedi. Ancak Beydâvî'nin sönmeyecek bir yed-i beydâsı (parlayan eli) vardır."²²

Müstakil tefsîrleri olmamakla birlikte yazdıkları *Keşşâf* hâşiyeleri ile dikkati çeken Sa'düddîn Teftâzânî (v. 791/1389) ile Seyyid Şerîf Cürcânî'yi (v. 816/1413) burada zikretmek gerekir. Osmanlı alimlerinden bu iki esere hâşiyeye yazarlar vardır.²³ Taşkoprîzâde (v. 968/1561) Cürcânî'nin hâşiyesini Sahn medreselerinde okutmuştur.²⁴ Ayrıca Teftâzânî'ye varan hadis ve tefsîr icazetleri vardır.²⁵

Bunların dışında Vâhidî (v. 468/1348), Begavî (v. 516/1122), Kurtubî (v. 671/1272), Kevâşî (v. 680/1281), Ebû Hayyân (v. 745/1344), Ebu's-Senâ el-İsfahânî (v. 749/1348), Kutbuddîn Râzî (v. 766/1365) vd. Osmanlı tefsîr hareketinde etkili olan müfessirler olarak göze çarpmaktadır.

Kuşeyrî (v. 465/1073),²⁶ işârî tefsîr alanında etkili olan şahsiyetlerin başında gelmektedir. 410/1019'da te'lif ettiği *et-Teyyîr* ile 434/1042'de te'lif ettiği *Letâifü'l-İşârât* namında iki tefsîri vardır. İlki, Kâtib Çelebî'nin deyimleriyle en güzel tefsîrlerdendir.²⁷ İkincisi ise, veciz bir tefsîr olup mârifet ehlinin dilinden anlatılan Kur'ânî işaretlere yer vermektedir. Bu sebeple o işârî tefsîr alanında eşsiz bir müfessir sayılmaktadır.²⁸ Bir çok Osmanlı müfessiri onun fikirlerini, kaynak göstererek veya kaynak göstermeden eserlerine dercetmiştir.

İşârî tefsîrde müessir olan ikinci şahsiyet Necmeddîn Dâye'dir (v. 654/1256).²⁹ *et-Te'vîlâtü'n-Necmîyye* adındaki tefsîri³⁰ zâhirî manaya da yer vermekle birlikte bir tefsîrdense ziyade baştan başa işârî tevîllerle do-

21 *Şakâik*, s. 333; Mecdî, s. 343.

22 *Keşf*, I, 187; *Hulâsa*, III, 401.

23 *Şakâik*, s. 59, 100; Bilmen, *Büyük Tefsîr Tarihi*, II, 585.

24 *Şakâik*, s. 559; Mecdî, s. 526.

25 *Şakâik*, s. 556; Bu iki alimin Osmanlıdaki etkileri için bk. Sadreddin Gümüş, *Seyyid Şerîf Cürcânî*, (İst. 1984), s. 107-12.

26 bk. Ahmet Ateş, "Kuşeyrî", *IA*, VI, 1035-38.

27 *Keşf*, I, 520.

28 Eser hk. bk. Bilmen, *Büyük Tefsîr Tarihi*, I, 421-24; Süleyman Ateş, *İşari Tefsîr Okulu*, (Ank. 1974), s. 98-105.

29 Lamî, *Terceme-i Nefhâtü'l-Üns*, 491-92.

30 Bu eserin gerçek müellifiyle ilgili münakaşalar için bk. S. Ateş, *İşari Tefsîr Okulu*, s. 140-44.

ludur.³¹ Osmanlı döneminde yazılıp da işâri mânalara yer veren her tefsirde bu eserin ismini görmek mümkündür. Osmanlı dönemi işâri tefsir anlayışının en temel kaynağı olup tefsir eserlerinde yer alan nakillerin çoğu ona dayanmaktadır.

Hayatı hakkında çok az mâlûmata sahip olduğumuz Kemâleddin Abdürrezzâk Kâşânî'nin (v. 730/1329)³² *et-Te'vîlâtü'l-Kâşânîyye*'sini de burada zikretmek gerekir. Çünkü, vahdet-i vücûd düşüncesini savunan ve nazârî tasavvufî görüşlerle işâri görüşlerin hâkim olduğu bu tefsir³³, aynı anlayışın temsilcisi olan İ. Hakkı Bursevî, Eşrefzâde Ahmed İzzeddin, Eşrefzâde Abdülkâdir Necîb gibi müfessirlere etki etmiştir.

Osmanlı öncesi tefsir tarihi incelendiğinde Taberî (v. 310/922), Zemahşerî ve Râzî tefsirleri gibi tefsir ilminin zirveleri ve dönüm noktaları sayılan eserlerin telif edildiği görülmektedir. Bu eserler tefsirde uygulanacak metotları net olarak ortaya koymuşlardır. Artık yeni yazılan tefsirler bu zirveleri esas alan hâşiye, ta'lik, telhîs, tahrîc vb. çalışmalar veya yeni yazılsa bile metot ve muhteva yönünden onların bir tekrarı mahiyetindedir.

Yazıldıkları andan itibaren büyük bir teveccüh kazanan Zemahşerî ve onun en mükemmel telhîsi sayılan Beydâvî tefsirleri, öğrencilere okutmak için en ideal tefsirler olarak seçilmiş ve çalışmalar bu iki tefsir üzerine bina edilmiştir.

Bu iki tefsirin sahip oldukları önemli bir özellikleri vardı. Zemahşerî, Mutezile görüşlerinin ayetlere zıt olmadıkları göstermek için uğraşmış, Beydâvî de onun karşısına Ehl-i Sünnet görüşlerini müdafaa etmek için çıkmıştır. Diğer tefsirlerde de benzer anlayışların hâkim olması sebebiyle her birinin hedefleri, temas ettikleri konular veya anlayışları belli sahalarla sınırlı kalmıştır. Bu hedefleri özet olarak şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

a. Ayetleri sarf ve nahiv kâideleri ile tahlil ederek mana tefsirine ağırlık vermek.

b. Tefsiri kelâm ve fıkıhla ilgili konulara kaydırıp itikadî ve amelî mezheplerin görüşlerini savunmak.

c. Genellikle Sahâbe ve Tâbiûndan gelen nâsıh-mensûh, nüzûl sebepleri gibi rivâyete dayalı bilgilerle hadisler üzerinde gerekli inceleme ve ayıklama yapmadan ayetleri tefsir etmek.

d. Çağa ait yeni fikirler yerine önceki fikirler üzerinde durup tenkit ve münakaşalarla onları geliştirmek.³⁴

31 Eser hk. bk. Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi*, II, 497-99; ez-Zehabi, *et-Tefsir ve'l-Müfessirin*, II, 428-35; S. Ateş, *İşari Tefsir Okulu*, s. 144-50.

32 bk. Lamîî, *Terceme-i Nefihâtü'l-Üns*, s. 537-47; Ö. R. Kehhale, *Mu'cemu'l-Müellifin*, V, 215.

33 Eser hk. bk. Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi*, II, 606-608; ez-Zehabi, *et-Tefsir ve'l-Müfessirin*, II, 436-43; S. Ateş, *İşari Tefsir Okulu*, s. 204-211.

34 Sakıp Yıldız, "Osmanlı Tefsir Hareketine Toplu Bakış", *Uludağ Üniv. İlahiyat Fak. Drg.*, II/2, s. 6 (ayrı basım).

Osmanlılar yeni bir anlayış ve arayış içerisine girmemişler, geçmişin mirasıyla yetinmişlerdir. İbn Kemâl ve Ebussuûd gibi alimler dirayetli eserler vücuda getirmişlerse de muhteva bakımından geçmişte tartışılan konuları ihtiva etmekte ve konuları daha sağlam temellere dayandırmaktadırlar. Her ne kadar bazı ferdi meselelerde anlayış farkı ortaya koymuşlarsa da tefsîr ilminin akışını kökünden değiştirecek bir hareket meydana getirmemişlerdir. Osmanlı tefsîr tarihine bütün hâlinde baktığımızda yazılan tefsîrlerin şu ekolleri temsil ettikleri görülmektedir:

Birincisi tasavvufî tefsîr ekolüdür. Bu ekol üç yönde gelişme kaydetmiştir. Birinci yön Muhyiddîn b. el-Arabî (v. 638/1240) tarafından tesis edilen vahdet-i vücûd anlayışına sahip nazârî tasavvufî tefsîr anlayışıdır. Felsefî tasavvuf da diyebileceğimiz bu anlayış Sadreddîn Konevî (v. 673/1274) ve Mevlânâ Celâleddîn (v. 673/1274) vasıtasıyla Anadolu'da etkili olmuş ve sonraki çağlarda Osmanlı sûfî hareketine hâkim olmuştur.³⁵ İbnü'l-Arabî'nin en önemli eseri olan *Füsûsü'l-Hikem*'e yazılan şerhler bunun en açık delilidir.³⁶

Tasavvufî tefsîrlerin ikinci yönü işârî tefsîr anlayışıdır. Ayetlerin zâhirî manalarının ötesinde, yine zâhir mana ile alâkalı, ancak sulûk ehline zâhir olan bir takım manaları olduğunu öne süren bu anlayış Kemâleddîn Kâşânî (v. 730/1330) vasıtasıyla Anadolu'ya girmiş ve Osmanlı'nın son zamanlarına kadar etkili olmuştur.

Üçüncü yön ise, sûfîlerin sözlerinden, menkıbelerinden, geçmiş dönemlere ait bazı hikayelerden örnekler vererek tefsîre bir zenginlik ve pratiklik kazandıran anlayıştır.

Bu üç yönü sûfî tefsîrlerin hemen hepsinde farklı oranlarda görmek mümkündür. Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddîn (v. 823/1420), ilk Osmanlı şeyhülislamı Molla Fenârî (v. 834/1431), Baba Nimetullâh Nahcivânî (v. 920/1514), İsmâil Ankaravî (v. 1041/1632), Abdullah Bosnevî (v. 1054/1644), Niyâzî Mısırî (v. 1105/1694), İsmâil Hakkı Bursevî (v. 1137/1725), Eşrefzade İzzeddîn Ahmed Necîb (v. 1202/1788) bu anlayışın en bariz temsilcileridir. Bu şahsiyetler tefsîre dair eserlerinde tasavvufî anlayışın hemen her yönünü yansıtmışlar ve İbnü'l-Arabî ekolünü ayakta tutmuşlardır. Bazı tefsîrler tasavvufî hikayelerle zenginleştirilerek tefsîre farklı bir nitelik kazandırılmıştır.³⁷

Osmanlı tefsîr hareketinde etkili olan ikinci ekol hâşiyeciliktir. Bu çağın açanlar Dâvûd Kayserî (v. 751/1350) ile Cemâleddîn Aksarâyî (v. 791/1388) olmuştur. Dâvûd Kayserî, Kâşânî'nin *Te'vilât*'ında besmeyle ilgili bir meseleyi tavih eden bir risâle, Aksarâyî de vezir Çandarlı Kara Halil adına 738/1381'de bir *Keşşâf* hâşiyesi telif etmiştir. IX/XV. asrın ikinci yarısından sonra iyice yayılan bu akım Osman Devletinin yıkılışına kadar sürmüştür. Bu sahanın önemli şahsiyetleri arasında Musannifek (v.

35 Mustafa Kara, *Tasavvuf Tarihi*, (1st. 1985), s. 287-89, 320-21.

36 Şerhler için bk. C. Brockelmann, *GAL*, I, 442-43, *Suppl.*, I, 792-94.

37 Osmanlı dönemi işârî tefsîr akımı hk. bk. S. Ateş, *İşari Tefsir Okulu*, s. 215-257.

875/1470), Molla Hüsrev (v. 885/1480), İbn Temcîd (v. 890/1485), İbn Kemâl (v. 940/1533), Şeyhzâde (v. 951/1543) ve İsmâil Konevî (v. 1195/1781) sayılabilir. Bunlardan *Şeyhzâde Hâşiyesi* dört cilt hâlinde basılmış, dili sade ve pek çok meseleyi açıklamada yeterlidir. En yaygın ve en önemli hâşiyelerden sayılmaktadır. *Konevî Hâşiyesi* de değerli bir hâşiyedir. *İbn Kemâl Hâşiyesi* ise Seyyid Şerif'e yönelttiği tenkitler bakımından önemlidir. Hâşiyeler geleneğinin Osmanlıdaki zirvesini Sağır Ahmed ismiyle tanınan Ahmed b. Mahmud el-Karamânî (v. 981/1573) temsil etmektedir. Sağır Ahmed'in *Keşşâf*'a yazdığı mufassal çalışma *Tefsîru'l-Karamânî* unvanıyla tanınmaktadır.³⁸ XII. ciltlik bu eser müellifin vefatı üzerine Mücadele sûresinde kalmıştır.

Osmanlı tefsîr tarihi içerisinde gelişen üçüncü ekol, hemen her türlü konuya yer veren dirâyet tefsîrleridir. Bunların bir kısmı mufassal, diğer bir kısmı da vecîzdir. Bu akımın ilk temsilcisi Şihâbuddîn Sîvâsî (v. 780/1378)'dir. *Tefsîru'ş-Şeyb* adıyla da bilinen *Uyûnu't-Tefsîr li'l-Fudâ-lâi's-Semâsîr*³⁹ adlı tefsîrini basit ve anlaşılır bir dille yazmıştır. Önceki tefsîrlerden derleme olup yeni bir özellik arz etmemektedir. Kütüphanelerde bir hayli nüshası vardır.

Büyük tabip Hacı Paşa (v. 826/1426) *Mecme'u'l-Envâr*⁴⁰ adlı tefsîrinde Râzî ekolünü takip etmiş, aynı zamanda işârî tefsîre de yer vermiştir. Âlûsî (v. 1270/1854)'nin *Rûhu'l-Mâ'ânî*'sini andırmaktadır.

Alâaddîn Semerkandî (v. 860/1450) ise *Bahrü'l-Ulûm*⁴¹ isimli tefsîrinde bütünüyle Râzî'yi takip etmektedir. IV ciltlik eser Mücadele 4. ayetine kadardır.

Molla Gürânî (v. 893/1488) *Gâyetü'l-Emânî*'sinde, İbn Kemâl *Tefsîr*'inde, Ebussuûd *İrşâdu'l-Akli's-Selîm*'inde *Keşşâf* ve *Envâru't-Tenzîl*e bağlı kalmışlar, gerekli gördükleri yerlerde bu ikisini tenkit etmişlerdir. Bunlardan özellikle Ebussuûd'un tefsîri evrensel bir şöhrat kazanmış, okunan, okutulan ve müracaat edilen bir eser haline gelmiştir.

Münşî olarak tanınan Muhyiddîn Mehmed Saruhanî (v. 1001/1593) *Nesîlu't-Tenzîl* adıyla yazdığı tefsîrinde Celaleyn tefsîrini takip etmiştir. Oldukça muhtasar olan eser *Tefsîru'l-Münşî* olarak da anılmaktadır.

Bu tarz tefsîrlerinin sonuncusu Lütfullâh Erzurûmî (v. 1202/1788)'nin *Râmûzu't-Tabrîr ve't-Tefsîr*'idir. Yegane nüshası Süleymaniye Kütüphanesi-Halet 20'de olan bu tefsîr 1197/1783'de müsvedde halinde bırakılmış ve Nakîbulesrâf Seyyid İbrâhîm İsmet'in (v. 1222/1807) vasıtasıyla 1221/1806'da temize çekilmiştir. Erzurûmî, tefsîrini tamamen Beydâvî tefsîrini takip ederek yazmış, zaman zaman da işârî ve ilmî tefsîre girmiştir.

Erzurûmî'den sonra bu tarzda bütün Kur'ân'ı tefsîr eden bir eser elimi-

38 *Kesf*, I, 456.

39 *Kesf*, I, 451, II, 1185.

40 *Kesf*, II, 1598.

41 *Kesf*, I, 225.

ze ulaşmamıştır. Son zamanlarda yazılan Şeyhülislâm Mûsâ Kâzım'ın (v. 1337/1920) *Safvetü'l-Beyân* isimli tefsiri ancak Bakara 73. ayetine kadar gelmiştir ve metot ve muhtevada bir yenilik göstermemektedir. Ancak tefsir tarzında ayrı bir intizam vardır.

Tam bir tefsir yazmamakla birlikte *Serâiru'l-Kur'ân* adıyla vücuda getirdiği eserinde astronomi ile ilgili ayetleri tefsir eden Gâzî Ahmed Muhtâr Paşa (v. 1335/1918) Osmanlı'da ilmi tefsir hareketini ciddi olarak başlatan ilk kişidir. Ancak bu akım gelecekte zaman bulamamıştır.

Kısaca ifade edecek olursak, bütün İslâm alemine hâkim olan ilmî durgunluğa rağmen Osmanlılarda çok sayıda eser yazılmış, ne var ki bunlar tefsir ilminde çığır açan çalışma olma vasfını haiz olamamıştır. Bu tefsirler metot ve muhteva açısından öncekilere bağlı kalmış, aynı veya benzer konuları tartışmışlardır. Bu durum XX. yy. başlarına kadar devam etmiştir. Bu tarihten sonra müsbet gelişmeler görülmüş, ancak bunların meyveleri Osmanlılardan sonraki dönemde alınmıştır.

Ancak Osmanlı dönemi tefsir hareketini daha sağlıklı bir şekilde yorumlayabilmemiz için bu dönemde yazılan eserleri tahlil eden pek çok çalışmaya ihtiyaç vardır. Bizim tespitlerimize göre bu tarz çalışmaların sayısı 50'yi bulmamaktadır. Bunların bir kısmını bibliyografya içerisinde, ilgili olduğu eserle birlikte zikrettik. Fakat bu rakam 600 yılı aşan Osmanlı dönemine nispetle çok düşüktür. Bu nedenle akademik çalışmalarda bu döneme daha fazla önem verilmesi gerektiğine inanıyoruz.

Sunduğumuz bibliyografya zikrettiklerimize ışık tutacaktır. Hatta bibliyografyayı tamamladığımızda daha fazla konunun aydınlığa kavuşacağı inancını taşıyoruz. Üstelik bu bibliyografya tefsir alanında tez bulma sıkıntısı çeken araştırmacılara kılavuzluk edecek ve temennimiz o ki onların yapacakları tezlerle de Osmanlı dönemi tefsir tarihi zamanla aydınlığa kavuşacaktır.

Bibliyografyayı hazırlarken başta *Osmanlı Müellifleri ile eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye* ve zeyilleri gibi Osmanlı dönemi alimlerinin biyografilerine yer veren eserleri taradık. Daha sonra da Prof. Dr. M. Saim Yeprem'in hazırladığı ve veri girişi Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) tarafından yapılan Kütüphane Programı⁴² vasıtasıyla tespit ettiğimiz eserlerin yazma veya matbu nüshalarını araştırdık. Bibliyografyada verdiğimiz eserlerin çoğunun kütüphanelerde nüshalarının bulunması gerçekten araştırmacılar için bulunmaz bir fırsattır.

Bibliyografyamın şu an yayımlanmakta olan kısmında tefsir, hâşiyeye/ta'lik, cüz/sûre tefsirleri veya tefsir çevirilerine yer verdik. Ayet tefsirleri, tefsir usûlü, tecvîd ve kırâat gibi diğer Kur'an ilimlerine ait eserleri ileride yayımlayacağımız diğer bir çalışmaya bıraktık.

Bibliyografyada toplam 403 yazara ait 583 eser bulunmaktadır. Bu sayı-

42 Söz konusu bilgisayar programı 100'ün üzerindeki kütüphanenin 700.000'e yaklaşan kataloglarını ihtiva etmektedir. İSAM veya bir çok İlahiyat Fakültesi kütüphanesinde bu programdan istifade edilebilir.

nın %3'ünü teşkil eden 15 eser çeviri, %11'ini teşkil eden 67 eser tefsir, %47'sini teşkil eden 273 eser cüz veya sûre tefsiri ve son olarak %39'unu teşkil eden 228 eser de hâşiye, ta'lik veya ihtisar türündedir. Ancak, çalışmamız henüz yüzeysel olduğundan, özellikle bibliyografyaya sonradan eklediğimiz müellif ve eser isimlerinde tekrarların bulunacağı gözden uzak tutulmamalıdır. Çalışmamız derinleştikçe bu tekrarların ortadan kalkacağını düşünüyoruz.

Eserler, yazarlarının meşhur isimlerine göre sıralanmıştır. Yazarın meşhur isminin yanında ölüm tarihine veya yaşadığı asra yer verilmiş, ardından tam ismine ve hakkında bilgi bulunabilecek bazı kaynaklara işaret edilmiştir. Ardından da bu yazarın yukarıda belirlediğimiz dört kategoriden birine giren eserleri sıralanmıştır. Eserler hakkında bilgi verilmemiş, bunun yerine, eğer bir yazma nüshası tespit edilmiş ise kütüphane ismi ve numarası, basılmış ise basım yeri ve yılı, veya bir eserde zikrediliyorsa bu eserin ismi belirtilmiştir. Ayrıca zikredilen eser üzerine herhangi bir çalışma yapılmış ise bu çalışmanın künyesi de gösterilmiştir.

Bu bibliyografya, Osmanlı dönemi tefsir çalışmalarını en geniş şekilde ihtiva etmeyi amaçlayan çok daha geniş kapsamlı çalışmamızın bir parçasıdır. Bu nedenle çalışma bu haliyle çok eksiktir. Ancak bu kadarıyla da olsa Osmanlı dönemindeki tefsir faaliyetlerine ışık tutacağı ve Osmanlı Devletinin kuruluşunun 700'üncü yılı kutlamalarına mütevazı bir katkı olacağı kanaatindeyiz.

KISALTMALAR

DİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

DrT: Doktora tezi

h.: Hicri

İA: İslam Ansiklopedisi

Ktp.: Kütüphane, Kütüphanesi

m.: Miladi

Mlf.: Müellif

n.: No, Numara

tsz.: Tarihsiz

YL.T: Yüksek lisans tezi

TEFSİR İLE İLGİLİ ESERLER
BİBLİYOGRAFYASI

1. A'rczade 1120/1708
Ahmed b. Muhammed b. İbrahim el-Kastamonî [Bursalı, I, 234].
1. *Tefsîru Sûrati'l-İhlâs* [H.Hüsni 633].
2. Abbas Efendi XII/XVIII yy.
Abbas Efendi [Bursalı, II, 319]
1. *Fatiha-i Şerîfe Tefsîri*
3. Abdullah Âmidî
Abdullah b. Mustafa el-Amidî
1. *Tefsîru Sûrati'l-İhlâs* [Beyazıt-Veliyyüddin 3211].
4. Abdullah Bosnevî 1054/1644
Bosnalı Abdullah Abdi b. Mehmed Bayrami [Vekâyi', I.146; Mustafa Kara, "Abdullah Bosnevî", DİA, I,87].
1. *Sırru'l-Feyz ve'n-Nur fî Tefsîri Sûrati'l-Asr* [Carullah 2129]. 2. *Tefsîru Sûrati ve'l-Adiyat* [Kasidecizade 745/1].
5. Abdullah Hadimî 1192/1778
Abdullah b. Ebu Said Mehmed el-Hadimî [Hediyye, I, 485; Bursalı, I, 298; Kehhâle, VI, 141].
1. *Hâşiye alâ Şerbi'l-Besmele* [Fatih 5311/4 (vr. 108-10, 1182 h.)].
2. *Tefsîru Sûrati'l-Mü'min* [Reşid 544].
6. Abdullah Kürdî
1. *Hâşiye alâ Hâşiyeti Sa'di alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Şehid Ali 229, 317; Carullah 195].
7. Abdullah Sivasî
Seyyid Abdullah b. Abdurrahman es-Sivasî
1. *Merâmu'r-Tâlibîn alâ Hâşiyeti'l-Mevlâ İsamiddîn alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Köprülü-M.Asım 16; Zeytinoglu 688 (1134 h.)].
8. Abdülbaki b. Dursun
1. *Tefsîru Sûrati'l-Bakara* [Beyazıt-Veliyyüddin 3236].
9. Abdülbaki Tebrizî 1018/1618 (1039/1630)
Abdülbaki et-Tebrizî el-Mevlevî
1. *Tefsîru'l-Kur'an* [Topkapı-III.Ahmed 26 (mlf. hattı); Hamidiye 59; Damad İbr. 100; Feyzullah 75; Amcazade 21; Beyazıt 395]
10. Abdülfettahzade
Vehbi b. Abdülfettah el-Konevî
1. *Dürretü'l-Bahr ala Sûrati'l-Asr* [İst. 1297]
11. Abdülgani Efendi 995/1586
Abdülgani b. Emir Şah el-Geredevî [Ataî, 294-95; Sicill-i Osmanî, III.341; Develioğlu, 8].
1. *Ta'likât alâ Tefsîri'l-Beydâvî*.

12. Abdülhalim Efendi 1088/1677
Sandıklılı Abdülhalim b. Pir Kadem b. Şeyh Nasuh b. Musa [Vekâyi', I. 435-36; Sicill-i Osmanî, III. 302-03; Hediyye, I. 505; Bursalı, I. 361; Bilmen, n. 375; Kehhâle, V. 96, 98; Nüveyhid, I. 258].
1. *Hâşiye alâ Tefsiri'l-Beydâvî*.
13. Abdülhay Efendi 1117/1705
Abdülhay b. Saçlı İbrahim Sofu el-Edirnevî [Vekâyi', II. 414; Sicill-i Osmanî, III. 307; Hediyye, I. 509; Bursalı, I. 125-26; Bilmen, n. 386; Kehhâle, V. 107; Nüveyhid, I. 260].
1. *Tefsîru Sûrati Yâsîn*. 2. *Tefsîru Sûrati'l-Feth*. 3. *Tefsîru Sûrati'r-Rahmân*. 4. *Tefsîru Sûrati'n-Nebe*. 5. *Tefsîru Sûrati'n-Nâziât*. 6. *Tefsîru Sûrati Abese*. 7. *Tefsîru Sûrati Küvvirat*. 8. *Tefsîru Sûrati'l-İnfıtâr*. 9. *Tefsîru Sûrati'l-Leyl*. 10. *Tefsîru Sûrati'l-Kevser*. 11. *Fethu'l-Beyân li-Husûli'n-Nasr ve'l-Emân* [Beşir Ağa 34].
14. Abdülhay Celvetî
1. *Tefsîr-i Ba'z-i Süver-i Kur'âniye* [İ.Ü. Merkez TY 2201].
15. Abdülkerim Celvetî 1100/1688
Abdülkerim b. Şarkî Karahisarlı Şeyh Veliyyüddin el-Celvetî el-İstanbulî [Hediyye, I. 613; Bursalı, I. 124-25; GAL, II. 430; Bilmen, n. 380; Kehhâle, VI. 7].
1. *Tefsîru Sûrati Yûsuf*.
16. Abdülkerim Efendi 874/1470
Abdülkerim b. Nurullah [Bursalı, I. 352; Mecdi, 178-9; Şakaik, 155-6].
1. *Hâşiye ala Hâşiyeti'l-Kecgaf li's-Seyyid eş-Şerif*.
17. Abdülkerim Vardarî 1003/1595
Abdülkerim el-Vardarî el-Yenicevî [Hulâsa, III, 13; Arfu'l-Beşam, 32-40; Bursalı, I, 121; GAL, II, 535; Suppl., II, 464; Kehhâle, VI, 7; Nüveyhid, I, 300].
1. *Faslu'l-Hitab fî Tefsiri Ümmi'l-Kitab* [Demir, 107-8; Reşid 1050/22; Haraççıoğlu 117; Gazi Hüsrev 3643]. 2. *Ta'likât alâ Tefsiri Ebissuûd* [Şehid Ali 182].
18. Abdülkerimzade 975/1567
Mehmed b. Defterdar Abdülvahhab b. Abdülkerim [Ataî, 114-16; Hediyye, II.250; Bursalı, I.357; Kehhâle, X.270].
1. *Hâşiye alâ Tefsir'l-Beydâvî*. 2. *Risâle alâ Evveli Sûrati Tâhâ* [Ş. Esad 59].
19. Abdülmecid Sivasî 1049/1639
Ebu'l-Hayr Şemseddin Abdülmecid b. Ebu'l-Leys Muharrem b. Ebu'l-Berekat Mecdüddin Mehmed es-Sivasî [Vekâyi', I.62-65; Sicill-i Osmanî, III.400; Hediyye, I.620; Bursalı, I.120; Bilmen, 359; A'lâm, IV.150; Kehhâle, VI.170; Nüveyhid, I.331].
1. *Tefsîru'l-Fatiha* [Demir, 21-23; Mihrişah 300/2].
20. Abdülmühsin Gürani ~1040/1631 (1050/1640; 1056/1645)
Abdülmühsin b. Süleyman el-Kürdî el-Gürani [Hediyye, I, 62; GAL, II, 439; Suppl., II, 652; Kehhâle, VI, 172; Nüveyhid, I, 331].

1. *Câmi'u'l-Esrâr fî Tefsîri'l-Kur'ân* [Keşf, I, 457, 534]. 2. *Tuhfetü Câmi'u'l-Esrâr fî Tefsîri Fâtihati'l-Envâr* [GAL, II, 439; Dügümlü 19 (61 vr.); Fatih 297/8; Amasya 1556; Şehid Ali 142; Beşir Ağa 263].
21. **Acem Sinan 922/1516**
Sinaneddin Yusuf b. İlyas et-Tebrizî el-Gencevî
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Beyazıt 639, 694, 640, 649, 738, 750].
22. **Adalı Hoca 1278/1861**
Hoca Mehmed b. Osman Hilmi el-Adabazarî [Hediyye, I. 377; Bursalı, I. 215-16; Huzur Dersleri, II. 191-92; Kehhâle, X. 282].
1. *Tefsîru Sûrati'l-Vakıa* [İst. 1288, 1310].
23. **Adulî XI/XVII yy.**
Şeyh Ömer Adulî.
1. *el-Mevahibu'l-Âliyye Tercümesi* [Bursalı, I, 151].
24. **Afvî 1149/1736**
Amasyalı Yakub Afvî b. Odabaşı Şeyhi Fenayî Mustafa el-Üsküdarî [Tekmile, 436-44; Sicill-i Osmanî, IV. 649; Hediyye, II. 547; Bursalı, I. 201-2; Mu'cemu'l-Matbuat, 1344; Suppl., II. 434, 653-63; A'lâm, VIII. 202; Kehhâle, XIII. 252; Nüveyhid, II. 741; S. Yıldız, "Afvî", DİA, ??].
1. *Netîcetü't-Tefsîr fî Sûrati Yûsuf* [İst. 1118 (Arif Ef. Mtb.), 1266, 1279, 1296 (Mtb. Amire); Köprülü-Ahmed Paşa 19 (mlf. hattı), 15].
25. **Ahaveyn 904/1498**
Molla Muhyiddin Kasım b. Mehmed [Şakaik, 188; Mecdî, 207; Tâcü't-Tevârih (Parmaksızoğlu), V, 157; Kehhâle, VIII.118].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Keşf, I.192; Millet-Feyzullah 112].
26. **Ahî Çelebi 902/1496**
Ahî Yusuf b. Cüneyd et-Tokadî [Şakaik, 275; Mecdî, 292-93; Tâcü't-Tevârih (Parmaksızoğlu), V, 210-11; Bursalı, II.53; Kehhâle, XIII.86].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Şehid Ali 322]. 2. *Ta'lîka alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Şehid Ali 184].
27. **Ahmed Daî 824/1421**
Ahmed b. İbrahim b. Mehmed el-Germiyânî [DİA, II.56-8].
1. *Terceme-i Tefsîr-i Ebu'l-Leys* [Millî 28; Bayezid 290; Fatih 631; İ.Ü. Merkez TY 8248; Mukaddimesinin faksimile baskısı: İst. 1952, İ.Ü. Edebiyat Fak., Haz. İ.H. Ertaylan].
28. **Ahmed ed-Debbağî 1165/1741**
Debbağ Müftü Ahmed el-Maraşî [Bursalı, I. 308].
1. *Tabhîku Teveccübi'l-Beydâvî fî Sûrati'l-Burûc* [İ.Ü. Merkez AY 3674]. 2. *Tabhîku Cevâbi's-Sa'dî an İ'tirâdi Sâhibi'l-Keşf ale'l-Kâdî* [İ.Ü. Merkez AY 3674]. 3. *Hâşiye alâ Tefsîri Sûrati'l-İblâs li'bni Sînâ* [İ.Ü. Merkez AY 3674; Çelebi Abdullah 273]. 4. *el-Muhâkeme beyne Ârâ'i 'i-Muhakkikîn fî Sûrati'l-En'âm* [İ.Ü. Merkez AY 3674]. 5. *Ta'lîka alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Antalya 885; Atıf 2788].
29. **Ahmed Hafid-i Sinan**
1. *Tefsîru Sûrati'l-Mülk* [Reşid 1045].

30. **Ahmed Rumi**
Ahmed b. Seyyid b. Künd er-Rumî
1. *Esrâru'l-Fâtîha* [Şehid Ali 41].
31. **Ahmed Rûmî 1041/1631**
Ahmed b. Mehmed el-Akhisarî [Keşf, II.1590, n.2; Hediyye, I.157; Bursalı, I.26; Kehhâle, II.83; Nüveyhid, I.74].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri Ebissuud*.
32. **Ahmed Rüşdi Paşa 1315/1897**
Ahmed Rüşdi Paşa el-Kedosî [Bursalı, II. 213].
1. *Terceme-i Hikmetü'l-Beyan fî Sûrati'r-Rahman* [İst. 1305/1888, Ebuz-ziya Mtb.].
33. **Ahmed Said**
el-Hac Ahmed Said
1. *Şerhu Tefsîri'l-Fâtîha min Tefsîri'l-Beydâvi* [İzmir Milli 1243].
34. **Akkirmanî 1174/1760**
Mehmed b. Kefevî Hacı Hamid Mustafa el-Akkirmanî [Sicill-i Osmanî, IV. 245; Hediyye, II. 332; Osmanlı Müellifleri, I. 214; Suppl., II. 660; Kehhâle, XII. 27-28; Nüveyhid, II. 638].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvi* [Topkapı-Emanet 603 (mlf. hattı)]. 2. *Tefsîru Sûrati'n-Nebe* [Topkapı-Emanet 603].
35. **Aksarayî**
Muhammed b. Mahmud el-Aksarayî
1. *er-Risâletü'l-Kevseriyye fî Beyâni Te'vîli Esrâri'l-Kur'ân* [Laleli 686; Dügümlü 63]. 2. *er-Risâletü'n-Nasriyye* [Laleli 686]. 3. *er-Risâletü'r-Rahmiyye* [Laleli 686]. 4. *Sâd Kelime* [Hacı Mahmud 3815]. 5. *Tefsîru Ba'di's-Süver* [Hacı Mahmud 286]. 6. *Tefsîru't-Te'vîl* [Hacı Mahmud 4457]. 7. *Te'vîlât min Sûrati'l-Fâtîha ve Sûrati'd-Duhâ ilâ Sûrati...* [Tahir Ağa 142].
36. **Alaaddin Çelebi 857/1453**
Alaaddin Ali b. Hüseyin el-Amasî [Bursalı, I.354].
1. *Tefsîr-i Süre-i Yâsîn* [Tire-Necip Paşa 58; İbrahim 452]. 2. *Tefsîr-i Fâtîha* [Fatih 282].
37. **Alaaddin Semerkandî 860/1456**
Alaaddin Ali b. Yahya es-Semerkandî [Şakaik, 83; Mecdî, 102; Kehhâle, VI-II.261].
1. *Bahrü'l-Ulum fî Tefsîri'l-Kur'an* [DİA, IV.517-18; Esad 68, H. Hüsnü 55, Kılıç Ali 106-109, Laleli 98, İzmir 42].
38. **Âlî 1008/1600**
Gelibolulu Mustafa Âlî b. Ahmed b. Abdülvahhab [Atsız, Ali Bibliyografyası, İst. 1968; Mustafa İsen, Gelibolulu Mustafa Ali, Ank. 1988, 1-28; Mehmet Şeker, "Gelibolulu Mustafa Ali'nin Hayatı ve Şahsiyeti", DUIFD, I.159-172].
1. *İzzetü'l-Asr fî Tefsîri Sûrati'n-Nasr* [Topkapı-Revân 201].
39. **Ali Aksarayî**
Ali b. Arif el-Aksarayî
1. *er-Risâletü'l-Kadriye (Tefsîri Sûrati'l-Kadr)* [Millî 3].

40. Ali Birgivi 1185/1771
Ali Efendi el-Birgivi [Bursalı, I. 368; Bilmen, II. 535].
1. *Terceme-i Tefsiri'l-Beydâvi* [Bursalı, I. 368].
41. Ali Efendi
1. *Hâşiye alâ Tefsiri'l-Beydâvi* [Beyazıt-Veliyyüddin 81].
42. Ali el-Müfti
1. "Abese ve tevellâ" Suresinin Tetkiki [Hacı Mahmud 336].
43. Ali Erbilî
Ali b. Mustafa el-Erbili
1. *Tefsiru Sûrati "İzâ câe nasrullâh..."* [İ.Ü. Merkez AY 2202].
44. Ali es-Sühranî
1. *Hulâsatü't-Tefsîr* [Bağdatlı 168 (1208)].
45. Ali Kuşçu 879/1474
Alaaddin Ali b. Muhammed el-Kuşî [IA, I.231-32; DİA, II.408-10; M. Cunbur, Ali Kuşçu Bibliyografyası, Ank. 1974].
1. *Hâşiye alâ Hâşiyeti'l-Keşşaf li't-Teftâzânî* [Veliyyüddin 3244; Carullah 201/2, Şehid Ali 318/4, 320/2, Şehzade Mehmed 6].
46. Ali Vehbi
Ali Vehbi b. Ahmed el-Konevî
1. *et-Tefsîru'l-Hamidiyye (Ehassu'l-Havâs alâ Sûrati'l-İblâs)* [İ.Ü. Merkez AY 4856 (1315)].
47. Ali Yekta 1327/1910
İstanbulu Ali Yekta [Bursalı, II. 59-60; Huzur Dersleri, II. 288; Bilmen, n. 451].
1. *Tefsîru Sûrati'l-Beled*. 2. *Tefsîru Sûrati'r-Rahman*.
48. Allâmek 1046/1635
Mehmed b. Musa el-Bosnevî [Vekayi, I.29-30; Hulâsa, IV.302; Hediyye, II.278; Bursalı, I.360; Bilmen, 358; A'lâm, VII.119; Kehhâle, VIII.341; Nüveyhid, II.643].
1. *Hâşiye alâ Tefsiri'l-Beydâvi* [Şehid Ali 235, 236; Vahit Paşa 25; Kılıç Ali 149; Damad İbr. 217; Selim Ağa 111; Topkapı-III. Ahmed 198, 232; İ.Ü. Merkez AY 563]. 2. *Tefsîru Sûrati'l-Feth* [Gazi Hüsrev 1318; Esad 108; Şehid Ali 2741; Atif 184]. 3. *Şerhu Tefsiri Sûrati'l-Kehf* [Ayasofya].
49. Altıparmak 1033/1624
Çıkrıkçızade Altıparmak Mehmed b. Mehmed el-Üskübî [Ataî, 758-59; Fezleke, II.64; Bursalı, I.212-13; GAL, II.444; Suppl., II.661; Kehhâle, XI.192].
1. *Tefsîr-i Sure-i Yusuf* [Belediye-M. Cevdet K.241; Topkapı-Yeniler 2071].
2. *Ta'lika alâ Tefsiri'l-Beydâvi* [Serez 3880/10]. 3. *Hâşiye alâ Tefsiri'l-Beydâvi*.
50. Altunuçokzade 1183/1769
Abdullah b. Mehmed Ağa el-İstanbulî [Silku'd-Dürer, III. 106-07; Tekmile, 12; Sicill-i Osmanî, III. 384; Hediyye, I. 485; Huzur Dersleri, II. 123-

- 24; Kehhâle, VI. 110; Nüveyhid, I. 325].
1. *el-Cem'u'l-Hâvi fî Şerhi Tefsiri'l-Kâdi el-Beydâvi* [İdah, I. 139, 344; Halet 33; Veliyyüddin 306, 307].
51. **Âmidî**
Seyyid Hafız Abdurrahman el-Âmidî
1. *Tefsîru Sûrati'l-Kadr* [Topkapı-Hazine 33 (mlf. hattı)]
52. **Âmidî 1210/1795**
Ali b. Muhammed el-Hazurî el-Âmidî [Hediyye, I. 772; Kehhâle, VII. 190; Nüveyhid, I. 386-87].
1. *Tefsîru Sûrati'l-Fâtîha*.
53. **Ankaravî**
Mustafa b. Muhammed el-Ankaravî
1. *Tefsîru Sûrati'l-Mülk* [Hafid 479 (1027 h.)].
54. **Ankaravî 1041/1632**
İsmail Rusuhî Dede b. Ahmed el-Bayramî el-Ankaravî [Erhan Yetik, "Ankaravî İsmail Rusuhi", DİA, III.211-13; a.mlf., İsmail Ankaravî'nin Hayatı Eserleri ve Görüşleri, İst. 1992].
1. *el-Fütûhâtü'l-Ayniyye (Fütûhât-ı Ayniyye)* [İst. 1328].
55. **Antakî 1101/1690**
Mustafa b. Hacı Hasan el-Antakî [Vekâyi', II. 24-25; Hediyye, II. 443; Bursalı, I. 314; Bilmen, n. 381; Kehhâle, XII. 252].
1. *Hâşiye alâ Cüz'i'n-Nebe li'l-Beydâvi* [Esad 244].
56. **Antakî**
Yusuf b. Cemaleddin b. Hasan el-Arabî
1. *Risâle alâ Keşf'i'l-Keşâf* [Nurosmaniye 4909].
57. **Arabzade**
Abdurrahman b. Muhammed
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvi* [Amcazade 58 (1097 h.)].
58. **Arabzade**
Arabzade Kadı Muhammed b. el-Vaiz Muhammed el-Antakî
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvi* [Amcazade 58 (1097 h.); Atif 325; Ayasofya 323; Damad İbr. 218; Şehid Ali 316; Millet-Feyzullah 146 (1088 h.); Süleymaniye 173]. 2. *Tefsîru Sûrati'l-Fâtîha* [Hacı Mahmud 6380 (1259 h.)].
59. **Arapzade 965/1562**
Muhammed b. Muhammed [Kehhale, XI. 242; İdah, I. 141; A'lam,?]
1. *Hâşiye ala Tefsîri'l-Beydavi*
60. **Arifi**
Ahmed Paşa
1. *Tefsîru Sûrati'l-Fâtîha* [Hafid 9 (1144 h.)].
61. **Atpazarî 1102/1691**
Şumnulu Atpazarî Şeyh Seyyid Osman Fazlı b. Fethullah [Vekâyi', II. 90; Sicill-i Osmanî, III. 421; Hediyye, I. 657-58; Bursalı, I. 15-16; Kehhâle, VI. 268; Yıldız, Brûsevî, 23-39; Nüveyhid, I. 344].

1. *Mir'ātu Esrâri'l-İrfân alâ l'câzi'l-Beyân* [Demir, 59-61; Atıf 334, 364; Ragıb Paşa 162].
62. **Atûfi 948/1541**
Hayreddin Hızır b. Mahmud b. Ömer el-Atûfi el-Merzifonî [DİA, IV.99-100].
1. *Hâşiye ale'l-Keşşaf* [Şehid Ali 263; Yeni Cami 144/1 (Nebe cüz'ü); Aşir 45; Veliyyüddin 394; Beyazıt 7050]. 2. *Müşâbedetü Envari't-Tenzil ve Mücabedetü Esrari't-Te'vil* [Fatih 280, 289/1; Topkapı-III. Ahmed 146; İ.Ü. Merkez AY 4404].
63. **Ayasuluğ Çelebisi**
Mehmed b. Kadı Ayasuluğ [Bursalı, II. 16-7; Mecdi, 117; Aydın Müellifleri, 102-3]
1. *Haşiyetü Tefsiri'r-Razi*.
64. **Aydinî**
Mahmud b. Nurullah Er-Ruşeni
1. *Hâşiye alâ Tefsiri'l-Beydâvi* [Reşid 63].
65. **Ayşî 1016/1607**
Ayşî Mehmed b. Mustafa et-Tirevî [Hasan Güleç, "Ayşî Mehmed Efendi", DİA, IV.287].
1. *Tefsiru'l-Kur'an* [Keşf, I.454].
66. **Baba Nimetullah 920/1514**
Baba Nimetullah b. Mahmud b. Mahmud en-Nahcivanî [SÜİFD, I.61-76, Konya 1985].
1. *Hâşiye alâ Tefsiri'l-Beydâvi*. 2. *el-Fevatihu'l-İlahiyye ve'l-Mefatihü'l-Gaybiyye el-Mudihatu li'l-Kelimi'l-Kur'aniyye ve'l-Hikemi'l-Furhaniyye* [SÜİFD, I.66-76; Ramazan Bayhan, Nimetullah b. Mahmud Nahcivani ve el-Fevatihü'l-İlahiyye ve'l-Mefatihü'l-Gaybiyye Adlı Tefsiri, Kayseri (YLT, Er-ciyes Üniv. Sosyal Bil. Ens.); Yaşar Kurt, Nimetullah Nahcivani ve Tasavvufi Tefsiri, Samsun (YLT, 19 Mayıs Üniv. Sosyal Bil. Ens.)].
67. **Babazade 994/1585**
Babazade Mehmed b. Abdullah el-Larende'vî [Ataî, 288-89; Sicill-i Osmanî, IV.125; Hediyye, II.258; Bursalı, I.256; Bilmen, 340; Nüveyhid, II.562; Şerhu's-Sudur, 194a].
1. *Ta'likât fî't-Tefsir*.
68. **Bahaddinzade 952/1549**
Muhyiddin Mehmed b. Bahauddin b. Şeyh Lütfullah el-Bayramî [Şakaik, 432-34; Mecdi, 427-29; Şezerat, VIII, 293-94; Sicill-i Osmanî, IV, 344; Hediyye, II, 238; Bursalı, I, 41-42; A'lam, VI, 60; Kehhâle, IX, 120-21; Nüveyhid, II, 505].
1. *Tefsiru'l-Kur'ânî'l-Azîm* [Şezerat, VIII, 294].
69. **Bahşî**
1. *Hâşiye alâ Tefsiri'l-Keşşaf* [Şehid Ali 315].
70. **Bahşî Halife 930/1521**
Akbiş Bahşî Halife el-Amasî [Şakaik, 413; Mecdi, 411; Bursalı, I.211; Kehhâle, III.390].

1. *Mirâcu'l-Ulâ fî Tefsîri Sûrati'l-İsrâ* [Bursalı, I.211].
71. **Balızade Mustafa**
1. *Hâşiye alâ Hâşiyeti's-Sa'di alâ Tefsîri'l-Beydâvi* [Beyazıt-Veliyyüddin 302].
72. **Bayezid Halife 922/1516 >**
Bayezid Halife b. Abdillâh er-Rumî [Muhyî, Daire-i Cihannüma, I.Ü. Merkez TY 1533; Şakaik, 368; Mecdî, 371; Keşf, I, 455, 980, II, 1180; Sicill-i Osmanî, II, 7; Hediyye, I, 270; Bursalı, I, 40; Bilmen, n. 298; Peremeci, s. 178; Kehhâle, III, 38; Nüveyhid, I, 105; DİA, V, 242].
1. *Secncelü'l-Ervâh ve Nukûşu'l-Elvâh* [Keşf, I, 455, II, 980; Demir, 111-13; Halet 3, 8/1]. 2. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvi*.
73. **Bayramîzade 1000/1593**
Şeyhülislam Zekeriya Milî b. Ankaralı el-Bayramî [Ataî, 322-24; Hulâsa, II, 173; Devha, 34-35; Sicill-i Osmanî, II, 427; Hediyye, I, 374; Bursalı, I, 321; Kehhâle, IV, 181; Nüveyhid, I, 196; Altınsu, 45-46].
1. *Tefsîru'l-Fatıha*. 2. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvi* [Bursalı, I, 321].
74. **Bedreddin Halife 956/1549**
Bedreddin Mahmud b. Abdullâh el-Aydinî [Şakaik, 518; Mecdî, 507; Bursalı, I.252; Kehhâle, XII.176].
1. *Tefsîru'l-Kur'an*.
75. **Behlevan**
Alaaddin Ali Behlevan
1. *Hâşiye ale'l-Keşâf* [Köprülü-Fazıl Ahmed 203-204 (mlf. hattı, Bursa, 981 h.); Nurosmaniye 420; Beyazıt 700; Millet-Feyzullah 152-154; Yeni Cami 145; Carullah 215].
76. **Berdeî 928/1522**
Muhyiddin Mehmed b. Mehmed b. Mehmed el-Berdeî [Şakaik, 402-3; Mecdî, 455-56; Hediyye, II.229; Kehhâle, XI.272; Peremeci, 126].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvi* [Keşf, 190, İdah, I.139].
77. **Bereketzade 1336/1918**
Bereketzade İsmail Hakkı b. Hasan Basri b. İsmail Hakkı [O. Keskiöglü, Fikir Hareketleri, 150; M. Okuyan, "Bereketzade İsmail Hakkı", DİA, V. 490-91].
1. *Envar-ı Kur'an* [Bir kısmı Sırat-ı Müstakim, bir kısmı da Kelime-i Tayyibe dergilerinde, daha sonra 1331'de kitap halinde neşredilmiştir].
78. **Bergamavî 1014/1605**
Şeyhzade İbrahim b. Kara Mustafa el-Bergamavî [Ataî, 508-9; Metin Yurdagür, "Bergamalı İbrahim", DİA, V.495-96].
1. *Ta'likât fî't-Tefsîr*.
79. **Beypazarî 1050/1641**
Muslihuddin Beypazarî [Bursalı, I.257; Bilmen, 363].
1. *Tefsîru'l-Beypazarî* [Keşf, I.444; Mecelletü'n-Nisab, 145b].
80. **Bıçakçzade Cemal Efendi**
1. *Tefsîr* [Fatih 249].

81. **Birgivi 981/1573**
 Muhyiddin Mehmed b. Pir Ali el-Birgivi [K. Kufralı, "Birgivi", İA, II.634-35; Atsız, Birgili Mehmet Efendi Bibliyografyası, İst. 1966; A. T. Arslan, Birgivi ve Arap Dilindeki Yeri, İst. 1992].
 1. *el-Mukaddimetü'l-Tefsiriyye* [Topkapı-Revan 192; I.Ü. Merkez AY 1913, 2223; Esad 69; Atf 175; Topkapı-Emanet 556; Yaşar Düzenli, İmam Birgivi ve Tefsirdeki Metodu, İst. 1987 (YLT, Marmara Ün. Sosyal Bil. Ens.)].
 2. *Absenu'l-Kasas (Tefsiru Sürati Yûsuf)* [I.Ü. Merkez AY 4139].
82. **Birgivîzade 919/1513** Muslihuddin Mustafa b. Abdullah [Şakaik, 295; Mecdi, 312; Hediyye, II.433; Kehhâle, XII.261; Peremeci, 126].
 1. *Hâşiye alâ Tefsiri'l-Beydâvi li-Tefsiri Sürati'l-Kadr* [Şehid Ali 317; Veliyyüddin 269].
83. **Bitlisi 900/1492**
 Hüsameddin Ali el-Bitlisi [Kehhale, VII.131; Bursalı, I.58; Keşf, 1514; Hediyye, I.738].
 1. *Cami'u't-Tenzil ve't-Te'vil (İşaratü Münzili'l-Kitab)* [M.Ü.İlh-Genel 6816 (Fatıha-Bakara); Şehid Ali 109].
84. **Bosnevî Hilmi Baba**
 Bosnevî Hilmi Baba b. Hüseyin er-Taşlıcevi
 1. *Fethu'l-Esrâr ve'l-Müşkilât alâ Rûbi'l-Beyân bi'l-İşârât* [Damad İbr. 132 (mlf. hattı)]. 2. *Tefsiru Sürati ve'd-Dubâ* [Damad İbr. 137 (mlf. hattı)]
85. **Bostan Çelebi 977/1569**
 Bostan Mustafa b. Pir Ali er-Tirevi [Ataî, 129-32; Hediyye, II.435-36; Bursalı, I.253; Kehhâle, XII.280-81].
 1. *Hâşiye alâ Tefsiri'l-Beydâvi* [Keşf, 191, 450; Darulmesnevî 59; Yozgat 48; Esad 14; Çorlulu Ali 52; Tire-Necip Paşa 49 (En'âm); Karaçelebizade 25; Süleymaniye 171; Hekimoğlu 86; Reistülküttap 68; Yozgat 48; Hamidiye 130 (En'âm); Atf 294; Bursa-Hüseyin Çelebi 90 (En'âm)].
86. **Burdurî 1269/1853**
 Halil el-Gölhisari el-Burdurî [Hediyye, I. 356; Bursalı, I. 300; Bilmen, n. 432; Kehhâle, IV. 122].
 1. *Ta'likât alâ Tefsiri'l-Beydâvi*. 2. *Hâşiyetu'n-Nüveyri*.
87. **Burhaneddin Haydar 820/1418 (-830/1428)**
 Burhaneddin Haydar b. Muhammed el-Havvafi el-Herevi [Buğye, I, 549; Şakaik, 29; Şezerat, VII, 145; Kehhâle, IV, 92; Nüveyhid, I, 165]
 1. *Hâşiye alâ Hâşiyeti'l-Keşaf* [Şakaik, 59].
88. **Bursevî İsmail Hakkı 1137/1725**
 Şeyh İsmail Hakkı b. Mustafa b. Bayram Çavuş b. Şah Hüdebende el-Celveti el-Bursevi [Rûhu'l-Beyân, I. c. sonu, 45-48; Vekâyi', II. 683; Kevseri, "Müellifu Rûhu'l-Beyân", Makâlât, 482-86; Sakıp Yıldız, Türk Müfessiri İsmail Hakkı Burusevi Hayatı Eserleri ve Rûhu'l-Beyân Tefsiri, ??, 1-385].
 1. *Rûhu'l-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'ân* [Bursa-Genel 12-27 (mlf. hattı); Sakıp Yıldız, Türk Müfessiri İsmail Hakkı Burusevi Hayatı Eserleri ve Rûhu'l-Beyân Tefsiri, 386-652 (basılı değil), a.mlf., İsmail Hakkı Burusevi, Sa Vie, Ses

- Deuvres et la Methode dans Son Tefsir Rûh al-Beyân, Paris 1972, Basılmamış Dr. tezi.]. 2. *Ta'lika alâ Evâilî Tefsîri'l-Beydâvî* [Bursa-Genel 31 (mlf. hattı 1127/1715)]. 3. *Şerh ale'l-Cüz'î'l-Abîr li'l-Kâdî el-Beydâvî* [Bursa-Genel 28-30 (mlf. hattı 1137/1725)]. 4. *Tefsîru Sûrati'l-Fâtîha* [DTCF-İ.S. Sencer 1889/1]. 5. *Tefsîru Sûrati Yâsîn* [İst. 1316]. 6. *Tefsîru Sûrati'l-Asr* [Atıf 1496, vr. 108b]. 7. *Tefsîru Sûrati Yusuf* [Bursa-Genel 17709]. 8. *Tefsîru Sûrati'z-Zelzele* [Atıf 1496, vr. 155b]. 9. *Tefsîru Sûrati'l-İblâs* [Atıf 1504].
89. **Bükaizade 1183/1769**
Katar Meşayih Veliyyüddin b. Bükai Halil el-İstanbulî [Hediyye, II, 501; Bursalı, I, 46; Suppl., II, 946; Bilmen, n. 407; A'lâm, VIII, 118; Kehhâle, XIII, 118; Nüveyhid, 720].
1. *el-Abadisü'l-Erbein fî Fedaili Sûrati'l-İblâs* (veya *Tefsîru Sûrati'l-İblâs*) [İdah, I, 306; Bursalı, I, 46].
90. **Cabirî 1008/1600**
Ahmed b. Ruhullah b. Nasıruddin el-Ensarı el-Cabirî [Fezleke, I.2; Hulâsa, I.189; Hediyye, I.152; A'lâm, I.126; Kehhâle, I.224; Nüveyhid, I.37-8].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî*. 2. *Tefsîru Sûrati'l-Kadr*. 3. *Tefsîru Sûrati Yusuf* [Laleli 174; Tire-Necip Paşa 70]. 4. *Tefsîru Sûrati Hüdd* [Serez 50, 250]. 5. *Tefsîru Sûrati'l-Fâtîha* [Demir, 130-32; Esad 91/4].
91. **Carullah Veliyyüddin 1151/1738**
Carullah Veliyyüddin b. Mustafa Yenişehri [Tekmile, 151-53; Sicill-i Osmanî, IV. 613; Hediyye, II. 501; Bursalı, I. 267; Suppl., II. 854; Bilmen, n. 397; A'lâm, VIII. 118-19; Kehhâle, XIII. 168; Nüveyhid, II. 270].
1. *Hâşiye alâ Hâşiyeti Tefsîri'l-Beydâvî li'l-İsam* [Fatih 5355; Yazma Bağ. 1961].
92. **Cemal Halife 933/1527**
Cemaleddin İshak b. Mehmed el-Karamanî [Şakaik, 370-71; Mecdî, 372-74; Hediyye, I.202; Bursalı, I.51; GAL, II.431; Suppl., II.641; Kehhâle, II.236].
1. *Tefsîru'l-Kur'an (Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî)* [Laleli 266-271; Yozgat 44; Selim Ağa 131; Kılıç Ali 110; H. Halid 23; İ.Ü. Merkez 2248; Milli 121; Beşir 23; Yazma Bağ. 4064].
93. **Cemaleddin Aksarayî 791/1388**
Cemaleddin Muhammed b. Muhammed el-Aksarayî [Müslüman Alimler, 425-28].
1. *Hâşiye ale'l-Keşşâf*. 2. *İtirâdât alâ Şerhi'l-Keşşâf li-Kutb et-Tabtânî* [Fatih 577; Carullah 208].
94. **Cemalî**
Hürrem Cemalî el-Karamanî
1. *Tefsîr-i Baz-ı Süver-i Kur'âniye* [Selim Ağa-Hüdaî 137].
95. **Cennet Mehmed 1075/1664**
Tophaneli Fenayî Cennet Mehmed b. Katib İshak Çelebi [Sicill-i Osmanî, II. 88; Bursalı, I. 54].
1. *Ta'likât alâ Ba'di't-Tefsir*.

96. Cerrahzade
Muhammed
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Kesâf* [Şehid Ali 315].
97. Çelebi Halife 899/1494
Çelebi Halife Mehmed b. Mehmed el-Cemalî el-Halverî [Şakaik, 267-9; Meccî, 284-6; Bursalı, I.51-3; Kehhâle, XI,203].
1. *Tefsîru Sûrati'l-Fatîha* [Bursalı, I.51-2; Tahir Ağa 142/2; Belediye-Osman Nuri 71, 299, 914]. 2. *Tefsîru Sûrati'd-Duha ile'n-Nas* [Tahir Ağa 142/2, I.Ü. Merkez AY 5021; Belediye-Osman Nuri 71, 299, 914].
98. Çömez Kadı 1091/1680
Çömez Kadı Ahmed b. Cafer b. Abdülfettah es-Silifkevi [Vekâyi', I. 476-77; Hediyye, I. 163; Bursalı, I. 269; Bilmen, n. 377; Kehhâle, I. 182; Nüveyhid, I. 83].
1. *Tefsîru Sûrati'l-Furkan*.
99. Çukadarzade 1308/1890
Hacı Keşfi Mustafa el-Yozgadi [Bursalı, I. 58-59; Aydın Müellifleri, 121-123; Bilmen, n. 444].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvi*.
100. Dakik Hamidi 1054/1644
Abdurrahman b. Sadreddin b. Bedreddin el-Hamidi el-Bayramî
1. *Tefsîru Câmî'i'l-Vecîzeyn* [Topkapı-Emanet 613 (mf. hattı)]
101. Davud Kayserî 751/1350
Şerafeddin Davud b. Mahmud b. Muhammed el-Kayserî [İslam Medeniyeti, IV/3,61-83].
1. *Şerhu'l-Besmele mine't-Te'vîlâti'l-Kâşâniyye* [Damad İbr. 116/2, Carullah 2061/3, Esad 1693/16, Fatih 141/2, Hekimoğlu 49/2, Bayezid 517/1, Haraçcıoğlu 65/2; Konya 86;].
102. Debbağzade 1114/1702
Şeyhülislam Mehmed b. Debbağ Mahmud [Vekâyi', II. 188-89; Devha, 73-74; Sicill-i Osmanî, IV. 201; Hediyye, II. 307; GAL, II. 430; Suppl., II. 640; A'lâm, VII. 89; Kehhâle, XI. 313; Nüveyhid, II. 634].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvi*.
103. Dede Ömer Ruşenî
Dede Ömer er-Ruşenî el-Aydinî
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvi* [Giresun 3569; Millet-Ali Emiri 4670].
104. Defterdar Ebulfadl 982/1576
Ebu'l-Fadl Mehmed b. İdris el-Bitlisî [Sehi, Tezkire, 78-79; Sicill-i Osmanî, I, 171; Bursalı, III, 8-9; TA, XIV, 289; Osmanlı Tarihi Yazarları, 85-86; M. Bayraktar, Bitlisli İdris, 12-14].
1. *Tercemetü Tefsîri'l-Mevahibi'l-Aliyye* [İdah, II, 228; Hamidullah, Kur'an-ı Kerim Tarihi, 114; Amasya 157].
105. Demirtaş
Muhammed Demirtaş el-Muhammedi
1. *Tefsîru's-Sab'i'l-Mesâni* [I.Ü. Merkez AY 3919].

106. Dersiâm İsmail
Dersiâm İsmail Hafid-i Şeyh Mehmed
1. *Tevilatü'l-Fâtıha* [Beyazıt 320].
107. Derviş Ali Maraşî
Ali b. Muhammed el-Maraşî
1. *Tefsîru Sûrati'l-Mülk* [Zeytinoğlu 85, Şhid Ali 314].
108. Devrekî
Mahmud b. Yakub ed-Devrekî
1. *Hâşiye ale'l-Kesşâf* [Yazma Bağ. 23].
109. Ebu İshakzade 1236/1821
Ataullah Mehmed b. Şerif Mehmed el-İstanbulî [Sicill-i Osmanî, II. 479; Hediye, II. 356; Bursalı, I. 3773; A'lam, IV. 269; Kehhâle, X. 294].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Bursalı, I. 377].
110. Ebu Said Hadimî 1176/1763
Ebu Said Mehmed b. (Mehmed b.) Mustafa b. Osman el-Hadimî [Bursalı, I. 296-98; GAL, II. 351; Suppl., II. 434, 663-64; Kehhâle, XI. 213, 301, XII. 31, 238; Veli Ertan, "Mevlana Müfti Ebu Said Muhammed Hadimî", Diyanet Derg., XXIV/3 (1988), 89-94].
1. *Hazainü'l-Cevabir ve Mebazinu'z-Zavahir* [İst. 1261]; 2. *Hâşiye alâ Tefsîri Sûrati'l-İhlâs li'bni Sînâ* [Reşid 1017, 1032]. 3. *Tefsîru Sûrati'l-Enfâl* [Konya 181]. 4. *Risâle fî Tefsîri Sûrati'n-Nâziât* [Reşid 1017].
111. Ebubekir Âmidî 1190/1776
Küçük Ahmedzade Ebu Bekir el-Âmidî [Bursalı, I. 240].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî*.
112. Ebussuud 982/1574
Ebu's-Suud Mehmed b. Yavsi Mehmed b. Mustafa el-İmadi [M.C. Bay-sun, "Ebussuud Efendi", İA, IV.92-9; A. Aydemir, Ebussuud Efendi ve Tefsîrdeki Metodu, Ank. ty, 1-23; Ebussuud Efendi, Ank. 1989, 1-21].
1. *İrsadu'l-Akli's-Selim ila Mezaya'l-Kitabi'l-Kerim* [Zehebi, I.346-51; Aydemir, Ebussuud Efeqdi ve Tefsîrdeki Metodu, 86-257; Cerrahoglu, II.333-51]. 2. *Hâşiye alâ Tefsîri Fatihati'l-Kitab* [Topkapı-III. Ahmed 185]. 3. *Tefsîru Sûrati'l-Mülk* [Suppl., II.651]. 4. *Tefsîru Sûrati'l-Bakara* [Suppl., II.651].
113. Egribozi
Ali İrfan
1. *Tefsîr* [Yazma Bağ. 25 (1341 h.)].
114. Eğribozi
Abdülvehhab el-Hanefî
1. *Tefsîru Sudûr* [İ.Ü. Merkez AY 2269 (1180 h.)].
115. Elmalığı
Ebu Muhammed Şerefüddin b. Nîzamuddin
1. *Hakâiku'l-Kesşâf* [Köprülü-Fazıl Ahmed 202].
116. Eşrefzade Ahmed İzzeddin 1153/1740
İzzeddin Ahmed b. Eşref-i Sani Mehmed b. Şeyh Lütfullah el-Kadirî el-Bursevî [Tennurizade, Hediyetü'l-Fukara, H. Mahmud 4640, 10b-21a;

Hadika, II. 68-69; Sicill-i Osmanî, I. 389; Hediyye, I. 173; Bursalı, I. 126; Sefine, I. 105-06; Bilmen, n. 398; Kehhâle, II. 80; Nüveyhid, I. 76; TA, XV. 377; TYDK, III. 719-20 (266)].

1. *Enisü'l-Cenan fî Tefsîri'l-Kur'an* [Bursa-Genel 976 (mlf. hattı)].
2. *Tefsîru Sûrati Yusuf* [Bursa-Genel 992 (mlf. hattı)].

117. Eşrefzade Bursevî 1202/1788

Eşrefzade Necibuddin Abdülkadir b. İzzeddin Ahmed el-Kadirî el-Bursevî [Sicill-i Osmanî, I. 389; Hediyye, I. 604; Bursalı, I. 129; Sefine, I. 107-08; Kehhâle, V. 281; İAA, XVIII. 15-17]

1. *Zübdetü'l-Beyan fî Tefsîri'l-Kur'an* [Bursa-Genel 994-996 (I-III, mlf. hattı); Orhan 217-218].
2. *Muhtasarü Zübdetü'l-Beyan* [Bursa-Genel 997-998 (I-II, mlf. hattı)].

118. Eyyübî 1252/1836

Abdullah b. Mehmed Salih b. İsmail el-Eyyübî [Sicill-i Osmanî, III. 396; Hediyye, I. 489; Bursalı, I. 379-81; Mu'cemu'l-Matbu'at, 502; Bilmen, 424; A'lam, IV. 131; Kehhâle, VI. 123; Nüveyhid, I. 326].

1. *Tefsîru Sûrati'l-Feth*.

119. Ezelizade 972/1565

Ezelizade Abdurrahman b. İbrahim el-Konevî [Ataî, 507; Hediyye, I.545; Kehhâle, V.114].

1. *Babru'l-Ulum fî Tefsîri'l-Kur'an* [İdah, I.165].

120. Faik Süleyman Efendi

1. *Sure-i Fecr Tefsîri* [İ.Ü. Merkez TY 7319].

121. Fenarîzade

Yusuf Bali b. Mehmed Efendi

1. *Fevaid fî Letaif Kavlü'l-Keşâfî'n-Zelü'l-Kur'an* [Beyazıt-Veliyyüddin 3253].

122. Fenarîzade 954/1547

Muhyiddin Mehmed b. Ali b. Yusuf Bali b. Molla Fenarî [Şakaik, 384-85; Mecdî, 387-89; Devha, 22-23; Bursalı, II.18; Altınsu, 25-27; Kehhâle, XI.73].

1. *Tefsîru'l-Kur'an*.

123. Ferruh İsmail 1256/1840

Ortaköylü Ferruh İsmail [Sicill-i Osmanî, IV, 14; Bursalı, I, 394-95; Kırm Müellifleri, 18-19; Bilmen, n. 427].

1. *Tefsîru'l-Mevakib Tercemetü'l-Mevahib* [İst. 1320-21, 1323-24].

124. Fevrî 978/1570

Ahmed b. Abdullah Fevrî ed-Dracî [Ataî, 142-43; Bursalı, I.392-93; Kehhâle, I.297].

1. *Ta'likât alâ Tefsîri'l-Beydâvî*.

125. Feyzi Efendi

1. *Tefsîru Sûrati'l-Fâtıha* [Antalya 2578 (1642)].

126. Feyzî Hasan 1102/1691

Simkeş Hasan b. Abdullah el-İstanbulî [Vekâyi', I. 37-42; Bursalı, I. 139].

1. *Ta'likât alâ Tefsîri'l-Beydâvî.*
127. **Feyzullah Efendi 1115/1703**
Şeyhülislam Seyyid Feyzullah b. Pir Mehmed b. Mehmed el-Erzurumî [M. Serhan Tayşi, "Şeyhülislam Seyyid Feyzullah Efendi ve Feyziyye Medresesi", Türk Dünyası Araştırmaları, S. 23 (Nisan 1983), 9-100].
1. *Hâşiye alâ Hâşiyeti Tefsîri'l-Beydâvî.* 2. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [İ.Ü. Merkez AY 2120; Çorum II Halk 142].
128. **Galatalı 1005/1596**
Galatalı Mehmed b. İbrahim [Bursalı, I, 390; Bilmen, n. 348].
1. *Sure-i Yusuf Tefsîri.* 2. *Hud ve İbrahim Sureleri Tefsîri.*
129. **Ganîzade Nâdirî 1036/1627**
Cemaleddin Mehmed Nadiri b. Abdülgani b. Emir Şah [Ataî, 702-3; Riyadizade, 110; Fezleke, II.99, Sicill-i Osmanî, IV.152; Hediye, II.275; Bursalı, II.349; Kehhâle, X.78].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Fatih 564 (mlf. hattı); Nuruosmaniye 400 (?); Topkapı-III. Ahmed 210]. 2. *Ta'likât alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Keşf, I.192; Damad İbr. 161/3; Millet-Ali Emiri 573].
130. **Gazzîzade 1202/1787**
Mustafa Nesib b. Ahmed el-Bursevî [Hediye, II. 453; Bursalı, I.138; Bilmen, n. 415; Kehhâle, XII. 237; Nüveyhid, II. 674].
1. *Ta'likât alâ Tefsîri'l-Beydâvî.*
131. **Gazzîzade 1247/1831**
Gazzîzade Abdüllatif b. Mehmed b. Mustafa Nesib el-Bursevî [Hediye, I. 618; Bursalı, I. 138; Bilmen, n. 421; Kehhâle, VI. 14; Nüveyhid, I. 302].
1. *Fütûhat-i Kenz-i Kur'an* [Orhan 211 (mlf. hattı). 219 (mlf. hattı), 220, 221; İ.Ü. Merkez TY 3226].
132. **Göğsügür 1202/1788**
Göğsügür Lütfullah b. Mehmed el-Erzurumî [Hediye, I. 840; Bursalı, II. 12; Suppl., I. 546; Bilmen, n. 412; A'lam, V. 243; Kehhâle, VIII. 155; Nüveyhid, I. 447].
1. *Ramuzu't-Tahrir ve't-Tefsîr* [Halet 20; Halis Ören, Göğsügür Lütfullah Erzurumi (1202/1788) ve Ramuzu't-Tahrir Adlı Tefsîri, İst. 1995 (DrT, Marmara Ün. Sosyal Bil. Ens.)].
133. **Gözübüyükzade 1253/1837**
Davud b. İbrahim el-Kayserî [Hediye, I. 41; Bursalı, II. 8-9; Mu'cemu'l-Matbuat, 1578; Bilmen, n. 425; Kehhâle, I. 54, 105; Nüveyhid, I. 21-22; Kayseri Uleması, 64].
1. *Tefsîru Cüz'i'n-Nebe'*. 2. *Terceme-i Sûrati'd-Duha ve'l-Kadr ve'l-Asr* [İst. 1287/1872].
134. **Gurabzade**
Abdürrahim b. Muhammed
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Köprülü-Fazıl Ahmed 184; Topkapı-III. Ahmed 187, Süleymaniye 58 (1686)].
135. **Gurabzade 1099/1688**
Gurabzade Ahmed en-Nasîh b. Abdullah el-Bağdadî [Hediye, I. 164;

- Bursalı, I. 239-40; Bilmen, n. 378].
1. *Tebareke ve Amme Cüzleri Tefsirinin Tercümesi*. 2. *Zübedü Âsâri'l-Mevâbib ve'l-Envâr* [İst. 1292-1294].
136. **Gülşeni 940/1530**
İbrahim b. Mehmed Gülşeni [Tahsin Yazıcı, Şeyh İbrahim Gülşeni Hayatı Eserleri ve Tarikatı, Ankara 1951; Muhyi Gülşeni, Menakıb-ı İbrahim Gülşeni, Thk. Tahsin Yazıcı, Ankara 1982].
1. *Tefsîru Sûrati'l-Kadr* [Menakıb-ı Gülşeni, s.XIII, XVII].
137. **Gürani**
Zeynelabidin b. Yusuf el-Gürani
1. *Avârifü'l-Havâs fî Tefsiri Sûrati'l-Iblâs* [Kılıç Ali 52]. 2. *Tefsîr-i Sure-i Yusuf* [Zeytinoglu 29 (1125 h.)].
138. **Habib**
Habib b. Ali b. İlyas
1. *Miftâhu'l-Fâtîha* [Ayasofya 1755, Antalya 91]. 2. *Hâşiye alâ Tefsiri Cüz'i'n-Nebe* [Antalya 92 (1678)].
139. **Hacerzade 1311/1893**
Ferecikli Hacerzade Receb [Bursalı, I, 318; Bilmen, n. 446].
1. *Tefsîru Sûrati't-Tatfîf*. 2. *Tefsîru Cüz'i'n-Nebe'*. 3. *Vesiletü's-Saade alâ Sûrati'n-Nebe* [İst. 1287 (Mekteb-i Sanayi Mtb.); İst. 1305 (Şirket-i Hayriye-i Sahafiye); Dersaadet 1320 (Arif Ef. Mtb.)].
140. **Hacı Ahmed 863/1459**
Hacı Ahmed b. Seyyidi el-Bigavi [Bursalı, I.58].
1. *Esrâru'l-Fâtîha* [Şehid Ali 41].
141. **Hacı Baba**
Hacı Baba b. İbrahim et-Tosyavi [Şakaik, 209-10; Mecdi, 226; Bursalı, I.273].
1. *Hâşiye alâ Tefsiri'l-Beydâvi* [GAL, II, 223; Suppl., II, 312].
142. **Hacı Emirzade 1204/1789**
Hacı Emirzade Alim Mehmed b. Hamza el-Güzelhisari [Hediyye, II. 265, 346; Bursalı, I. 362; GAL, II. 437; Suppl., II. 648-49; Bilmen, I. 416; Kehhâle, IX. 271; Nüveyhid, II. 525].
1. *Ezharu't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil* [Bayezid 249/11, 612; Aşir 4; Esad 3643; Beşir Ağa 140]. 2. *Tefsîru Sûrati'l-Iblâs* [İ.Ü. Merkez AY 1784]. 3. *Tefsîru Sûrati'l-Felak* [Fezullah 25]. 4. *Tefsîru'l-Kulâkul* [İ.Ü. Merkez AY 1784].
143. **Hacı Evhad Şeyhi 1105/1694**
Hüseyn b. Abbas el-İstanbuli [Vekâyi', II. 94-95; Sicill-i Osmanî, II. 143; Hediyye, I. 324; Bursalı, I. 62; Kehhâle, I. 153; İsimler Sözlüğü, 442].
1. *Hâşiye alâ Tefsiri'l-Beydâvi*.
144. **Hacı Hasanzade 911/1505**
Muhyidin Mehmed b. Mustafa b. Hacı Hasan el-Cami [Şakaik, 158; Mecdi, 178-79; Bursalı, 1273-74; Kehhâle, II.26].
1. *Hâşiye alâ Tefsiri'l-Beydâvi* [İ.Ü. Merkez AY 2019/3 (En'am); Atif 294].

145. Hacı Paşa 826/1423
Celaluddin Hızır b. Hoca Ali b. Murad b. Hoca Ali b. Hüsameddin el-Aydını [Şakaik, 52-3; Mecdi, 74; S. Ünver, Konyalı Hekim Hacı Paşa, İst. 1952, 3-7; Konyalı Hekim Hacı Paşa, Kayseri 1986].
1. *Mecme'u'l-Evvar fi Cemi'i'l-Esrar* [Carullah 94, I.Ü. Merkez AY 1794].
146. Haddadî 1236/1821
Hüseyn b. Mehmed el-Haddadî el-Bileciki [Hediyye, I. 328; Kehhâle, IV. 47; Nüveyhid, I. 160].
1. *Mi'racu'd-Diraye* [İdah, II. 511]. 2. *el-Bedri'l-Münir* [I.Ü. Merkez AY 1191 (mlf. hattı, 1223/1810)].
147. Hadimî
Emin b. Muhammed
1. *Hâşiye alâ Tefsiri Sûrati'l-Ihlâs* [Kasidecizade 671].
148. Hafid-i Kara Kemal
Seyyid Ahmed Hafid-i Kara Kemal
1. *Tefsîru Sûrati Elem Neşrah* [Atıf 2791].
149. Hakim Şah 920/1514
Muhammed b. Mübarek [Şakaik, 331; Mecdi, 341; Hediyye, II.229; Kehhâle, XI.151, 170; Nüveyhid, II.610]
1. *Tefsîru'l-Kur'an*
150. Halebi 1124/1712
Ahmed b. Muhammed el-Halebi [Hediyye, I. 169; Silkü'd-Dürer, I. 175-81]
1. *Hâşiye alâ Tefsiri'l-Beydavi* [Esad 205]
151. Hamid Efendi 1098/1687
Hamid b. Mustafa el-Aksarayî [Vekâyi', I. 536-37; Sicill-i Osmanî, III. 296; Hediyye, I. 496; Kehhâle, V. 73].
1. *Hâşiye alâ Tefsiri'l-Beydâvi ve Tefsiri'z-Zeçahşeri* [Veliyyüddin 308].
152. Hamid Karsî 1291/1874
Hamid b. Abdullah el-Karsî [Hediyye, I. 261; Bursalı, I. 285; Bilmen, n. 436; Kehhâle, III. 179; Nüveyhid, I. 133].
1. *Tefsîru Sûrati Abese*.
153. Hammamîzade
Ali
1. *Tefsîr Sûrati Yâsin* [İst. 1268; İst. 1273 (Mtb. Halili); İst. 1294 (Ahter Mtb.); İst. 1306 (Mtb. Amire)]. 2. *Tefsîr Sûrati ve'd-Duhâ* [Beyazıt-Genel 44344].
154. Hammamîzade
Cemal b. Ali
1. *Tefsîru Sûrati'r-Rahmân* [I.Ü. Merkez AY 1872 (1261 h.)].
155. Hamza Daredevî
1. *Hâşiye alâ Tefsiri Cüz'i'n-Nebe* [Antalya 837 (1113/1701)].
156. Hamza Karamanî 899/1493
Nureddin Hamza el-Karamanî [Şakaik, 100-1; Mecdi, 120-1; Hediyye, I.337].

1. *Takşiru't-Tefsîr fî't-Teyis ve't-Tesyir* [Carullah 154, 188, Kadızade Mehmed 55, Şehid Ali 203, 317/4, Yozgat 49; Yazma Bağ. 1150; Beyazıt 477, 753; Süleymaniye 165 (Bakara-Âl-i İmran), 167; Atif 288].
157. **Hanefi Mehmed**
Mehmed el-Hanefî en-Nahcivanî
1. *Tefsîru's-Süveri'l-Kur'aniyye* [Milli 428].
158. **Hanif İbrahim 1217/1802**
Hanif İbrahim b. Mustafa el-İstanbulî [Sicill-i Osmanî, II. 258; Hediyye, I. 39; Bursalı, I. 281-83; Kehhâle, I. 113; Nüveyhid, I. 22].
1. *Letâifü't-Tefsîr* [İdah, II. 403; Lala İsmail 19]. 2. *Tefsîru Seb'i Süver*.
159. **Harirîzade**
Kemaleddin Muhammed b. Abdullah
1. *el-Mevridü'l-Hâs bi'l-Havâs fî Tefsîri Sûrati'l-İhlâs* [Haz.: Yakup Çiçek, İst. 1996 (M.Ü. İlh. Fak. Yay.); Hacı Mahmud 293].
160. **Hasan Arif**
Seyyid Hasan Arif
1. *Tefsîr-i Sure-i Yûsuf* [Topkapı-Medine 25].
161. **Hasan Çelebi 886/1481**
Bedreddin Hasan b. Muhammed Şah b. Molla Fenarî [Şakaik, 185-7; Mecdî, 204-6; Bursalı, I.272; Kehhâle, III.213-14].
1. *Hâşiye alâ Hâşiyeti'l-Kesşaf li's-Seyyid Şerif* [GAL, II.223; S, II.312].
162. **Hasan Paşazade 1190/1776**
Karahisarlı Mehmed Said b. Seyyid Hasan Paşa [Sicill-i Osmanî, III. 32; Hediyye, II. 343; Bursalı, I. 327; Bilmen, n. 409; A'lâm, VI. 140; Kehhâle, X. 28; Nüveyhid, II. 532].
1. *Tefsîru Sûrati'z-Zalzâl*.
163. **Hasan Raif XII/XVIII yy.**
Seyyid Hasan Raif
1. *Tefsîru Sureti Yûsuf* [Topkapı-Medine 25]
164. **Hatibzade 901/1495**
Kastamonulu Muhyiddin Mehmed b. Taceddin İbrahim b. Hatib [Şakaik, 147-50; Mecdî, 166-71; Bursalı, I.294; Kehhâle, VIII.199].
1. *Hâşiye alâ Hâşiyeti'l-Kesşaf li's-Seyyid Şerif* [Atif 174, 352, 353; Köprülü-Fazıl Ahmed 1606, 1610; Selim Ağa 136; Laleli 3712; Fatih 604; Carullah 202; Beyazıt 724; Amasya 23; Topkapı-III. Ahmed 224-225, 234; Topkapı- Medine 148]. 2. *Hâşiye alâ Euvâri't-Tenzil*.
165. **Hayrabolulu 971/1563**
Hayrabolulu Sıyami b. Veli [Sicill-i Osmanî, III, 236].
1. *Ta'likât alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Bursalı, I, 336].
166. **Hazık Mehmed 1167/1753**
Erzurumlu Hazık Mehmed [Tekmile, 250; Sicill-i Osmanî, II. 96; Bursalı, I. 280-81; Bilmen, n. 406].
1. *Ta'likât alâ Tefsîri'l-Beydâvî*.
167. **Hızır Beg Babası**
1. *Tefsîr-i Sure-i Fâtıha-i Şerife* [Milli 1979]. 2. *Terceme-i Tefsîri's-Süver*

- [Milli 1947 (1771 m.)].
168. **Hızır Efendi 1086/1675**
Hızır b. Mehmed el-Amasi [Hediyye, I. 347; Bursalı, I. 295; GAL, II. 424; Suppl., II. 631; Bilmen, n. 370; A'lâm, II. 307; Kehhâle, IV. 102; Nüveyhid, I. 172].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvi* [Amasya 2057].
169. **Hilmî Muhammed**
1. *Tefsîru Sûrati'l-Mülk* [İst. 1288].
170. **Himmetzade 1180/1710**
Abdüşşekür b. Abdullah Abdi b. Bolulu Himmet el-Bayramî el-Üsküdarî [Sicill-i Osmanî, III. 337; Hediyye, I. 573; Bursalı, II. 314; Kehhâle, V. 233; Nüveyhid, I. 284].
1. *Tefsîru'l-Kur'an* [Hediyye, II. 571].
171. **Hoca Çelebi**
1. *Hâşiye ale'l-Kesşâf* [Anf 174].
172. **Hoca Sa'deddin 1008/1599**
Şeyhülislâm Muhammed b. Hasan Can
1. *Hâşiye ale'l-Beydâvi* [Yeni Cami 131].
173. **Hocazade**
Muhammed Vecih el-İzmirî
1. *İs'âfü'l-İthâf fî Muâveneti'l-Kâdî ve'l-Kesşâf* [Köprülü-M.Asım 7; Esad 3531].
174. **Hocazade 1303/1885**
Abdullah Enverî b. Abdurrahman el-Kilisî [Hediyye, I. 442-43; Bursalı, I. 385-87; Bilmen, n. 441; Kehhâle, VI. 71-72; Nüveyhid, I. 314].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvi*.
175. **Hocazade Mehmed 1024/1615**
Şerif Mehmed b. Hoca Sadeddin el-Bursevî [Ataî, 575-77; Devha, 42-43; Altınsu, 54-55].
1. *Hulâsatu't-Tebyin fî Tefsîri Sûrati Yâsîn* [Belediye-Osman Nuri 759; Milli 236; İ.Ü. Merkez TY 1677, 1753, 2245; Bursalı, I.337].
176. **Hocazade Nurullah**
Hocazade Nurullah el-Kestelî
1. *Hâşiye alâ Cüz'i'n-Nebe* [Afyon Gedik 17295].
177. **Hoşnavî 1200/1786**
İsa b. Ahmed b. Mikail es-Schranî el-Hoşnavî [Hediyye, I. 812; İdah, I.306,307,309; Kehhale, VIII.19; Nüveyhid, I. 407].
1. *Tefsîru'l-Kur'an*. 2. *Tefsîru Sûrati'l-Feth*.
178. **Hüdayî 1038/1628**
Sivrihisarlı Aziz Mahmud b. Fazlullah b. Mahmud el-Hüdayî [H. Kamil Yılmaz, Aziz Mahmud Hüdayî ve Celvetiye Tarikatı, İst. ts., 13-120].
1. *Fâtîha ve İhlâs Sûreleri Tefsîri* [Beşir Ağa 1291].
179. **Hüsâm Çelebi**
Feydullah b. Muhammed

1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [I.Ü. Merkez AY 2104].
180. Hüseyin Arif
1. *Alsenü'l-Kasas* [I.Ü. Merkez TY 1407 (1245 h.), 1814 (1185 h.), 2184, 2958 (1273 h.), 9734 (1256 h.); Selim Ağa 793].
181. Hüseyin b. Derviş Ali el-Kırımı
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [H. Hüsnü 16].
182. Hüseyin Efendi
1. *Tefsîr-i Sûre-i İblâs* [Selim Ağa-Hüdai 79 (Atina, 1155 h.)].
183. Hüseyin Vassaf Efendi
Hüseyin Vassaf Efendi
1. *Rûhu'l-Beyân'dan Yâsîn-i Şerif Tercümesi* (Ahmed Nazmi ile birlikte).
184. Hüzzamzade 1080/1669
Mehmed b. Hoca Hüsam [Sicill-i Osmanî, IV, 179; Hediyye, II, 294; Kehhâle, IX, 179; Nüvehyid, II, 511].
1. *Hâşiye ale't-Tefsîr* [Vekayi, I, 364; Sicill-i Osmanî, IV, 179].
185. İbn Arapşah 854/1450
Ebu Muhammed Şihabuddin Ahmed b. Muhammed b. Abdullah [İbrahim Kafesoğlu, "İbn Arapşah", IA, V2, 698-701].
1. *Terceme-i Tefsîr-i Ebu'l-Leys* [İbrahim 129, Çelebi Abdullah 15, 16; Dügümlü 8; Fatih 160-166; Amasya 54; Dersaadet 1317 (Nebe cüz'ü, Cemal Efendi Mtb.), İst. 1952 (Nebe cüz'ü, İst. Ün. Edebiyat Fak. Mtb.)].
186. İbn Kemal 940/1534
Şemseddin Ahmed b. Süleyman b. Kemal et-Tokadî [İlmiye Salnamesi, 381; IA, VI.561-66; A. Uğur, İbn Kemal, Ank. 1987; Şeyhülislam İbn Kemal, Ank. 1988. Atsız, Kemalpaşaoğlu'nun Eserleri, İst.1966].
1. *Tefsîru'l-Kur'an* [Şeyhülislam İbn Kemal, 155-171]. 2. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Keşaf*. 3. *Hâşiye alâ Envari't-Tenzil* [Yusuf Ağa 65/1; Fatih 578/2]. 4. *Tefsîru'l-Fatiha* [İst. 1316, İkdâm Mtb.; Tercümesi: Masantırlı Davud Paşa, Din-i İslâm Hediyesi Fatiha Sûresinin Tefsîri Tercümesi, İst. 1327, Hocazade Hafız Mtb.; I.Ü. Merkez AY 4768; Köprülü-Ahmed Paşa 330]. 5. *Tefsîru'l-Fecr* [İst. 1316, İkdâm Mtb.]. 6. *Tefsîru Sûrati'l-Müilk* [Thk: H. Z. İtr, Beyrut 1986, Daru'l-Beşairi'l-İslamî; I.Ü. Merkez AY 4768; Köprülü-Fazıl Ahmed 1580, 1602]. 7. *Tefsîru'n-Nebe'* [I.Ü. Merkez AY 4768]. 8. *Tefsîru Sûrati'n-Nazi'ât* [I.Ü. Merkez AY 4768]. 9. *Tefsîru Sûrati't-Tarık* [I.Ü. Merkez AY 4768]. 10. *Tefsîru Sûrati'l-Asr*.
187. İbn Kudriş 1079/1669
Muhammed b. Kudriş el-Kırımı [Bursalı, I. 398; Kırım Müellifleri, 16].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Kılıç Ali 148].
188. İbn Melek 797/1394 (~822/1420)
İzzeddin Abdülârif b. Abdülaziz b. Melek et-Tirevî [Bursalı, I, 219; Cemal Muhtar, "İslâm'da Sözlük Çalışmaları-II", Marmara Ün. İlahiyat Fak. Dergisi, Sayı 4, s. 354, İst. 1986].
1. *Tefsîru Sûrati'l-En'âm* [Ayasofya 403].

189. İbn Temcid 890/1485 (885/1480, 902/1496)
Mushihuddin Mustafa b. İbrahim [Şakaik, 101; Keşf, I, 188; Ketaib, 134b; Sicill-i Osmanî, I, 167; Hediyye, II, 433; Bilmen, n. 290; A'lam, VII, 228; Kehhâle, XII, 236; Nüveyhid, II, 673].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [1st. 1285 (Mrb. Âmire, Konevî Hâşiyesi'nin kenarında)].
190. İbrahim Vahdî 1126/1716
Şumnulu İbrahim Vahdî b. Hacı Mustafa b. Mehmed [Vekâyi', II, 362; Hediyye, I, 37; Bursalı, III, 16-17; Kehhâle, I, 114].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Kılıç Ali 111; Mihrişah 34].
191. İdris Bitlisi 926/1520
İdris b. Hüsameddin Ali el-Bitlisi [M. Bayraktar, Bitlisi İdris, Ankara 1991, 1-94; A. Uğur, İdris-i Bitlisi ve Şükri-i Bitlisi, Kayseri 1991, 7-11].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Ayasofya 303 (Fatıha)].
192. İlmî Dede 1020/1611
İlmî Dede el-Mevlevî el-Bağdadî
1. *Tefsîru Sîrati'l-Fâtıha* [Uşşaki Tekkesi 15].
193. İmamzade 976/1567
Mehmed Efendi el-İstanbulî [Bursalı, I, 336].
1. *Ta'likât alâ Envari't-Tenzil*.
194. İshak Hocası 1120/1708
Ahmed b. Hayreddin es-Sobiccevi el-Aydını [Vekâyi', II, 301-02; Sicill-i Osmanî, I, 236; Hediyye, I, 168; Bursalı, I, 232-33; Aydın Müellifleri, 39-41; Kehhâle, I, 218].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Yazma Bağ. 37 (mlf. hattı)].
195. İshakzade 1083/1673
Mehmed Salih b. İshak ez-Zuhuri el-Karabağî [Vekâyi', I, 390-91; Hediyye, I, 423; Kehhâle, V, 4].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî ve Hâşiyeti'l-İsâm* [Veliyyüddin 79].
196. İskilibî 1199/1785
Yusuf b. Osman el-İskilibî [Sicill-i Osmanî, IV, 666; Hediyye, II, 570; Kehhâle, XIII, 317; Nüveyhid, I, 748].
1. *el-Mevahibu'l-İlahiyye ve'l-Atıyyetü's-Sübhaniyye*.
197. İsmail b. Bektaş
1. *Yenâbiu'l-Hikem fî Riyâdi'n-Nûn ve'l-Kalcım* [Şehid Ali 1524].
198. İsmail Efendi XII/XVII yy.
İsmail b. Mehmed Ankaravî [Bursalı, II, 50]
1. *Miftahu'r-Rahim ve Keşfu'l-Kerim*
199. İsmail Müfid 1217/1803
İsmail Müfid b. Attar Ali el-İstanbulî [Sicill-i Osmanî, IV, 505; Hediyye, I, 223; Bursalı, I, 243; Bilmen, n. 418; Kehhâle, II, 297; Nüveyhid, I, 94].
1. *Hâşiya alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Reşid 101 (Fatıha, Âl-i İmran, Nisâ, Mâide, mlf. hattı)].

200. İsmail Vehbi 1195/1780
İsmail Vehbi b. Mehmed el-Konevî
1. *Hâşiyê alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Antalya 66, 69, 70, 72, 78, 79, 893].
201. İsrafilzade 996/1588
Abdülmeccid b. Nasuh b. İsrafil el-Amasî [Hediyye, I.640; Bursalı, I.354; Suppl., II.644; Kehhâle, IV.171; Nüveyhid, I.331].
1. *Tezkiretü'n-Nasın fî Tefsîri Sûrati Yâsîn* [İ.Ü. Merkez TY 558].
2. *Tefsîru Sûrati'l-Mülk* [İ.Ü. Merkez TY 558].
202. İşkodravî
İbrahim b. Hasan
1. *Tefsîru Sûrati'n-Nahl* [Reşid 990].
203. İzmirî 1165/1741
Mehmed b. Veli(yüddin) b. Rasûl el-Kırşehrî el-İzmirî [Hediyye, II. 328; Bursalı, I. 237-38; Aydın Müellifleri, 42-43; Bilmen, n. 401; Kehhâle, XII. 45; Nüveyhid, II. 646].
1. *Hâşiyê alâ Tefsîri'l-Beydâvî*.
204. Kadı Hanefî
1. *Ta'likât alâ Tefsîri'l-Kâdî el-Beydâvî* [Damad İbr. 161].
205. Kadızade
1. *Fâtîha Tefsîri* [Yazma Bağ. 3542/2].
206. Kadızade 988/1580
Kadızade Ahmed Şemseddin b. Kule Bedreddin Mahmud el-Edirnevî [Ataî, 259-61; Şezerat, VIII.4]4-15; Devha, 28-29; Sicill-i Osmanî, III.164-65; Bursalı, I.401; Serkis, II.1488; A'lam, I.254-55; Kehhâle, II.171; Altınsu, 37-38].
1. *Hâşiyê alâ Tefsîri'l-Beydâvî*.
207. Kadızade 1254/1838
Kadızade Mehmed Tahir b. Ömer et-Tokadî [Devha, 128-29; Sicill-i Osmanî, III. 246; Hediyye, II. 313; Bursalı, I. 350; Bilmen, n. 426; Kehhâle, X. 99; Nüveyhid, II. 541; Altınsu, 186-87].
1. *Tefsîru Sûrati'l-İblâs*.
208. Kafiyecî 879/1474
Ebu Abdillâh Muhammed b. Süleyman b. Sa'd b. Mes'ud el-Bergamavî [el-Kafiyecî, et-Teysir fî Kavaidi İlmi't-Tefsir, (tah. İ. Cerrahoğlu, Ank. 1989), 7-43; et-Teysir fî Kavaidi İlmi't-Tefsir, (tah. N. el-Matrudi, Dimeşk 1410/1990), 31-57].
1. *Hâşiyê alâ Envarî'r-Tenzil*. 2. *Hâşiyê ale'l-Keşşaf*.
209. Kara Çelebi
Muhammed et-Tirevî
1. *Tefsîru Sûrati Yâsîn* [Denizli 34]. 2. *Tefsîru Sûrati'l-Fâtîha* [Denizli 34].
210. Kara Dede 975/1567
Kemaleddin İbrahim el-Amasî [Ataî, 219-20; Bursalı, I.305; Kehhâle, VI-II.146].
1. *Hâşiyê alâ Tefsîri'l-Beydâvî*.

211. **Kara Halil 1123/1711**
Kara Halil b. Hasan b. Mehmed el-Boyabadi [Vekâyi', II. 329; Sicill-i Osmanî, II. 290-91; Hediyye, I. 354-55; Bursalı, I. 403; Bilmen, n. 387; A'lâm, II. 317; Kehhâle, IV. 117; Nüveyhid; I. 175].
1. *Tefsîru Sûrati Tebârake*. 2. *Hâşiye ale's-Sa'di alâ Tefsîri'l-Beydâvi* [Bezazıt-Veliyyüddin 396, 402]. 3. *Ta'likât alâ Tefsîri'l-Beydâvi* [Yazma Bağ. 23].
212. **Kara Kemal 920/1514**
Kemalettin İsmail b. Bali el-Karamanî [Şakaik, 335; Mecdî, 343-44; Bursalı, II.6-7; Kehhâle, II.287].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Kesşaf*. 2. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvi* [Keşf, 1481; İdah, I.141].
213. **Kara Yakub 833/1429**
Kara Yakub b. İdris b. Abdullah el-Karamanî [Şakaik, 63; Mecdî, 84-5; Bursalı, I.397; Kehhâle, XIII.241-2].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvi*.
214. **Karabağî**
Şemsüddin Muhammed b. Ali Han
1. *Hâşiye alâ Cüz'i Amme min Tefsîri'l-Beydâvi* [H.Hüsni 88, Giresun 80].
215. **Karabağî 1035/1625**
Yusuf b. Muhammed Şahi b. Muhammed Can el-Karabağî [Hulâsa, IV.510; Hediyye, II.566; Kehhâle, XIII.331-32; Nüveyhid, II.749].
1. *Risâle fî Tefsîri Sûrati'l-Feth* [Esad 246/47]. 2. *Risâle fî'l-Mebabis elle-ti Vakaat fî Sûrati'l-Fatiha beyne'l-Ulema* [Şehid Ali 312/7; Bağdatlı 2096].
216. **Karabağî 942/1535**
Muhyiddin Mehmed b. Ali el-Karabağî [A. Güzel, Karabağî ve Tehafüt'ü, Ank. 1991, 20-43].
1. *Ta'lika alâ Tefsîri'l-Kesşaf*. 2. *Ta'lika alâ Tefsîr'l-Beydâvi* [Atıf 336, 366; Giresun 3552].
217. **Karabaş Veli 1097/1685**
Arapgirli Alaaddin Uzun Ali [Sicill-i Osmanî, III. 517; Hediyye, I. 762; Bursalı, I. 148-49; Bilmen, n. 379; Kehhâle, VII. 39; TA, XXI. 251-52].
1. *Tefsîru Sûrati Taha* [İdah, I. 306].
218. **Karabaşzade 1110/1698**
Ali b. İbrahim
1. *Hâşiye alâ Hâşiyeti'l-Lâri li-Kadıızade* [Laleli 2503].
219. **Karamanî**
Nasıruddin Muhammed
1. *Fethu'r-Rahmân fî Tefsîri'l-Kur'ân* [Denizli 391].
220. **Karamanîzade**
1. *Hâşiye alâ Tefsîr-i Sûrati'l-Mülk* [Reşid 1045].
221. **Karatepeli 1191/1777**
Karatepeli Hüseyin b. Mustafa [Hediyye, I 327; Bursalı, I. 405-06; Ay-

dın Müellifleri, 80; Mu'cemu'l-Matbuat, 1506; Bilmen, n. 410; Kehhâle, IV. 62; Nüveyhid, I. 161]

1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî*.

222. Kassabzade

Muhammed b. Osman b. Muhammed

1. *Muhtasaru'l-Müntehâ fî Tefsîri Sûrati'l-Asr* [Kasidedicizade 750 (1161 h.)].

223. Katib Çelebi 1067/1658

Hacı Halife Katib Çelebi Mustafa b. Abdullah [O. Ş. Gökyay, "Katib Çelebi", IA, VI. 432-38].

1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî*.

224. Kazabadî 1163/1749

Ebu'n-Naki Ahmed b. Mehmed b. İshak el-Kazabadî [Sicill-i Osmanî, I. 252; Hediyye, I. 175; Bursalı, I. 404; Kevseri, et-Tahrir, 201; Bilmen, n. 400; A'lâm, I. 242-43; Kehhâle, II. 81; Nüveyhid, I. 76].

1. *Tenvîru'l-Besâir bi-Envâri't-Tenzîl ve Tekvîru's-Serâir bi-Esrâri't-Te'vîl* [Şehid Ali 246 (Nebe); I.Ü. Merkez AY 2038; Anf 332, 333; Topkapı-Hazine 31; Antalya 453; Beyazıt 8036]. 2. *Hâşiye alâ Tefsîri Sûrati'l-Fâtîha min Envâri't-Tenzîl* [İst. 1286 (Mtb. Mekteb-i Harbi); Beyazıt 734; Tire-Diğer 495; Tırnovalı 14; H. Hüsnü 70; Düğümlü 32; Laleli 311; Hamidiye 155; Şehid Ali 246; Veliyyüddin 395; Millet-Ali Emiri 143].

225. Kemahî 1171/1757

Osman b. Yakub b. Hüseyin el-Kemahî el-İstanbulî [Silku'd-Dürer, IV. 16; Hediyye, I. 659; Bursalı, I. 367; GAL, II. 446; Suppl., II. 663; Kehhâle, IV. 272; Nüveyhid, I. 345].

1. *Nuru'l-Ef'ide (Hâşiye alâ Sûrati'n-Nebe min Tefsîri'l-Beydâvî)* [Anf 324; I.Ü. Merkez 1031; Gazi Hüsnü 566; İzmir Milli 125].

226. Kestelî 901/1495

Muslihuddin Mustafa b. Muhammed el-Kestelî [Bursalı, II, 3].

1. *Tefsîr-i Sure-i Yâsin* [Tire-Necip Paşa 74 (1211 h.)].

227. Kınalızade 979/1571

Ispartalı Alaaddin Ali b. Kadi Emrullah b. Kınalı Abdülkadir Hâmidî [DEFM, I/4.357-59; IA, VI.709-11].

1. *Hâşiye ale'l-Keşşaf*. 2. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Mihrişah 39; Şehid Ali 316; Beşir 280].

228. Kırımî

İbrahim b. Hak Muhammed el-Kırımî

1. *Tefsîru Sûrati Kureyş* [Laleli 1512 (999 h.)]. 2. *Tefsîru Sûrati'l-Kadr* [Laleli 1512 (999 h.)].

229. Kırımî

1. *Tefsîr-i Sure-i Yâsin* [I.Ü. Merkez TY 7298, 7299 (1234 h.)].

230. Kırımî 879/1474

Seyyid Ahmed b. Abdullah el-Kırımî [Şakaik, 82-3; Meccî, 101-2; Bursalı, I397; Kehhâle, I397].

1. *Misbahu't-Ta'dil fî Keşfi Envari't-Tenzil* [Atıf 359; Selim Ağa-Nurbanu 32; Millet-Feyzullah'147].
231. **Kilisî**
Süleyman b. Ahmed el-Kilisî
1. *Ta'likat alâ Tefsiri'l-Beydâvî* [Millet-Ali Emiri 233 (mlf. hattı, 1170)].
232. **Konevî**
Seyyid Osman el-Konevî
1. *Ta'likat alâ ba'di'l-Mevâdî' min Tefsiri'l-Beydâvî* [Aşir 164].
233. **Konevî 1194/1779**
Hafız İsmail b. Mehmed b. Mustafa el-Konevî [Silkü'd-Dürer, I. 258; Hediyye, I. 222; Sicill-i Osmanî, I. 369; Bursalı, I. 406; Mu'cemu'l-Marbuat, 1531-32; Huzur Dersleri, II. 312-13; Bilmen, n. 411; A'lam, I. 325-26; Kehhâle, II. 294; Nüveyhid, I. 94].
1. *Hâşiye alâ Tefsiri'l-Beydâvî* [İst. 1285/1868]. 2. *Tefsiru Sûrati'l-Fâtîha* [Veliyyüddin 300].
234. **Kökcüzade**
1. *Tefsirü'l-Fâtîha* [Pertev Paşa 533 (1118 h.)].
235. **Köprücükzade**
1. *Hâşiye alâ Tefsiri'l-Beydâvî* [Şehid Ali 208, 319]. 2. *Ta'lika alâ Ta'likat alâ Tefsiri'l-Kadi alâ Sûrati'l-Mülk* [Reşid 1045, Laleli 3682].
236. **Köysancaklı 1332/1914**
Köysancaklı Mehmed b. Hacı Molla Abdullah [Osmanlı Uleması, III. 62-63].
1. *Hâşiye alâ Tefsiri'l-Beydâvî*.
237. **Kuddûsî 1080/1669**
Kuddûsî Abdurrahman b. Abdullah el-Manisavî [Hediyye, I. 549; Bursalı, I. 146; Bilmen, n. 373; Kehhâle, V. 151, 166].
1. *Ta'likat alâ Tefsiri'l-Beydâvî* [İdâh, I. 142].
238. **Kurra Ahmed**
Ahmed b. Muhammed
1. *Tefsir-i Sûrati'l-Kadr* [Beyazıt 1642].
239. **Kurra İbrahim**
1. *Yasin Tefsiri* [Yazma Bağ. 3405].
240. **Kurt Mehmed 996/1588**
Tatar Pazarcıklı Mehmed b. Ömer [Sicill-i Osmanî, IV.63-64; Hediyye, II.254; Bursalı, I.145-46; Bilmen, 341; Kehhâle, XI.89].
1. *Mülk Sûresi Tefsiri*.
241. **Kutbuddin İznikî 821/1418**
Kutbuddin Muhammed b. Muhammed el-İznikî [Şakaik, 34-5; Mecdi, 58-9; Kehhâle, XII.191].
1. *Tefsiru'l-Kur'an* [Keşf, I. 457; İ.Ü. Merkez AY 1741].
242. **Kürd Mehmed**
Kürd Mehmed el-Hanefî
1. *Tefsiru Sûrati Yûsuf* [Adana 631 (1732 m.), 932]. 2. *Tefsiru'l-Hanefî* [Amasya 57 (1718 m.), 63, Adana 627 (1542 m.)].

243. Kürdî Abdullah
Abdullah b. Muhammed el-Kürdî
1. *Hâşiye alâ Hâşiye Sa'di Çelebi ale'l-Beydâvi* [Millet-Feyzullah 149; Çorum 147; Beyazıt-Veliyyüddin 80 (1095 h.)].
244. Kürdî Abdurrahman Fadıl
1. *Hâşiye alâ Hâşiyeti'l-İsâm ale'l-Beydâvi* [Millet-Feyzullah 150].
245. Lâlî 971/1563
Ahmed b. Mustafa es-Saruhanî [Bursalı, II, 51-52].
1. *Sure-i Rahman Tercemesi* [İbrahim 460]. 2. *Tefsîru Sûrati'l-Fâtıha* [Kasidecizade 85].
246. Larî
Abdülğafur el-Larî
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvi* [I.Ü. Merkez AY 2149 (1080 h.)].
247. Lebib Âmidî 1182/1768
Lebib Abdülğafur Efendi ed-Diyarbekrî [Sicill-i Osmanî, IV, 87; Hediyye, I, 588; Bursalı, II, 12; Bilmen, n. 408; Kehhâle, V, 269; Nüveyhid, I, 291; İsimler Sözlüğü, 263].
1. *Ta'likât alâ Tefsîri'l-Beydâvi*.
248. Lütfî Beyzade
1. *Risâle fî Tefsîri'l-Fâtıha* [Reisülkütüp 1197].
249. Mahmud Efendi
Mahmud b. Abbas b. Süleyman el-Hanefî
1. *Zübdetü'l-Enfas Tefsîru Sureti'l-İhlas* [Bursa 993]
250. Maksud Efendi 1300/1914?
Süleymaniyeli Maksud b. Şah Veli [Osmanlı Müellifleri, II, 37-38].
1. *Letâifu't-Te'vil alâ Envari't-Tenzil* [Laleli 319].
251. Malatî
Abdülbasıt b. Halil b. Şahin el-Malatî el-Hanefî
1. *en-Nefehâtü'l-Fâyiha fî Tefsîri'l-Fâtıha* [Ayasofya 4793].
252. Malatî
Ahmed b. Ömer el-Malatî
1. *Tefsîru Sûrati Yâsuf* [Fatih 570].
253. Manastırlı İsmail Hakkı 1330/1914
Manastırlı İsmail Hakkı b. Yüzbaşı İbrahim b. Konyalı Abdülvahhab ez-Za'imî [Hediyye, I, 222-23; Bursalı, I, 251; Bulmen, n. 452; TA, XX, 307; Kehhâle, II, 266; Osmanlı Uleması, II, 285-86].
1. *Tefsîru Sûrati'l-Fâtıha* [Sırat-ı Müstakim, ??]. 2. *Şerh-i Kadr ve Fedail-i Leyleti'l-Kadr* [İst. 1909]. 3. *Tefsîr-i Sûre-i Yâsîn* [İst. 1314/1896].
254. Manisavî
Mahmud b. Hasan el-Manisavî
1. *Hallü Hâşiyeti Sa'di Çelebi alâ Tefsîri'l-Beydâvi* [Reşid 82].
255. Mantıkî 1244/1828
Florinalı Mustafa b. İsmail [Hediyye, II, 456; Bursalı, II, 36-37; Suppl., I.

- 631; Bilmen, n. 420; A'lâm, VII. 230; Kehhâle, XII. 242; Nüveyhid, II. 674].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvi*.
256. **Maraşî Mehmed**
Mehmed bin Vaiz bin Velican el-Maraşî el-İzmirî [Bursalı, II, 34; Aydın Meşahiri, 107-8]
1. *Aynı'l-Hayat fî Beyanı'l-Münasebat (Tefsîru Sûrati'l-Fâtîha)*
257. **Maraşî Mehmed**
Mehmed b. Vaiz b. Velican el-Maraşî el-İzmirî [Bursalı, II, 34]
1. *Hâşiye ala Tefsîri'l-Beydavi*
258. **Mazlumzade**
Muhammed b. Muhammed el-Hasekî
1. *Tefsîru Cüz'i'n-Nebe* [H.Hayri 52; Hacı Mahmud 265 (1260 h.)].
2. *Tefsîr-i Sûre-i Nebe* [İ.Ü. Merkez TY 7301].
259. **Mehmed Burhaneddin 1328/1908**
Mehmed Burhaneddin b. Ayyaşzade Mehmed Tahir el-Edlibî [Osmanlı Uleması, III. 133].
1. *el-Burhânu'l-Münîr fî mâ Câe ani'l-Ulemâ fî Sûrati ve'd-Duhâ fî't-Tefsîr*.
260. **Mehmed Daredevî 1152/1739**
Mehmed b. Ömer b. Osman ed-Daredevî [Hediyye, II. 324; Bursalı, II. 28; Kehhâle, XI. 87; Nüveyhid, II. 568].
1. *Ta'likât alâ Tefsîri'l-Beydâvi* [Giresun 115, 3588 (mlf. hattı); Beyazıt 8024]. 2. *Makâle fî Tefsîri Sûrati Tâhâ min Envâri't-Tenzîl* [Hafid 449; Fatih 1039].
261. **Mehmed Efendi 971/1563**
Mehmed b. Mustafa
1. *Ta'likât alâ Tefsîri'l-Beydâvi* [Bursalı, I, 336].
262. **Mehmed Efendi 973/1365**
Mehmed b. İmam-ı Mahmud Paşa b. Mehmed el-Amasî [Ataî, 51-53; Hediyye, I.249; Bursalı, II.19].
1. *Hâşiye alâ Tefsîr'l-Beydâvi*.
263. **Mehmed Emin 1149/1736**
Mehmed Emin b. Abdülhay Hüdai b. Mehmed el-Üsküdarî [Hediyye, I. 323; Bursalı, II. 293; Mu'cemu'l-Matbuat, 437; Bilmen, n. 396; A'lâm, VI. 41; Kehhâle, IX. 74].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvi* [Selim Ağa-Kem 556 (Nasr, mlf. hattı), 1149]. 2. *Sûre-i Tâhâ ve Sûre-i Kehf Hakkında Bazı Malumat* [Selim Ağa-Kemankeş 556].
264. **Mehmed Esad 1166/1753**
Şeyhülislam Mehmed Es'ad b. Şeyhülislam Ebu İshak İsmail [Devha, 96-97; Tekmile, 227-32; Sicill-i Osmanî, I. 333-34; Hediyye, II. 329; Bursalı, I. 238-39; GAL, II. 424; Kehhâle, IX, 52; Altınsu, 132-33].
1. *Hulâsatu't-Tebyîn fî Tefsîri Sûrati Yâsîn* [Halet 23/2, 44, 771/3; M.

Arif-M. Murad 163; Nuruosmaniye 341; Çorum İl Halk 156]. 2. *Tefsîru Sûrati'n-Nebe* [Kehhâle, IX. 52].

265. Mehmed Fevzi 1318/1900

Edirne Müftüsü Yarangümeli Kureyşizade Mehmed Fevzi b. Ahmed [Hediyye, I. 396; Bursalı, I. 249-50; Aydın Müellifleri, 46-47; Mu'cemu'l-Matbuat, 1687-88; Bilmen, n. 449; Kehhâle, XI. 134; Nüveyhid, II. 603-04].

1. *el-Havâssu'n-Nâfîa fî Tefsîri Sûrati'l-Vâkua* [İst. 1313/1895]. 2. *Tefsîri-cu'l-Kalak fî Tefsîri Sûrati'l-Felak* [İst. 1285, 1300, 1306]. 3. *Tefsîru'l-Fülk fî Tefsîri Sûrati'l-Mülk* [İst. 1264, 1307]. 4. *Kudsu'l-İrfân fî Tefsîri Sûrati'n-Necm mine'l-Kur'an* [İst. 1304]. 5. *Kudsu'l-Ferah fî Tefsîri "Elem neğrah..."* [İst. 1297]. 6. *Mesîru'l-Halâs fî Tefsîri Sûrati'l-İhlâs* [İst. 1304, 1309].

266. Mehmed Raif 1309/1892

İstanbul Mehmed Raif [Hediyye, II. 391; Bursalı, I. 318; Bilmen, n. 445; Kehhâle, X. 232; Nüveyhid, II. 563].

1. *Tefsîru Sûrati Yusuf*. 2. *Tefsîru'l-Kur'an*.

267. Mehmed Sabit 1311/1893

Mehmed Sabit b. Bekr el-Kayseri [Hediyye, II. 293; Bursalı, I. 265; Bilmen, n. 447; Kehhâle, IX. 153; Kayseri Uleması, 70-71; Nüveyhid, II. 507].

1. *Mir'atü'l-Hâmidîn fî Keşfi Esrari'l-Muhakkikin (Tefsîru'l-Fâtîha)* [Dersaadet 1309, İbrahim Efendi Mtb.].

268. Mehmed Said 1257/1841

Mehmed Said b. Abdullah el-Kayseri [Hediyye, II. 367; Bursalı, I. 189; Bilmen, n. 428; Kehhâle, X. 232; Nüveyhid, II. 563].

1. *Tefsîru Sûrati ve'l-Adiyat* [H. Hayri-M. Abdullah 36, 5512]. 2. *Tefsîru Sûrati ve'd-Duhâ*.

269. Mehmed Şah 1052/1642

Şah Mehmed b. Ahmed b. Ebussuud es-Siddikî el-Manastrî [Keşf, I, 371, II, 1815; Hediyye, II, 281; Bursalı, I, 336; Bilmen, n. 364; Kehhâle, VI-II, 263].

1. *Nehru'd-Dehâik fî Tercemeti Bahri'l-Hakaik* [Millî 2131].

270. Mehmed Şükrü 1338/1920

Mehmed Şükrü b. Ataullahzade Mehmed el-Kalecikî [Osmanlı Uleması, IV-V. 115-16].

1. *Umdetü'n-Nesayih* [İst. 1914].

271. Mehmed Zekâî 1330/1916

Mehmed Zekâî b. Mehmed el-Muğlavî [Osmanlı Uleması, IV-V. 190].

1. *Hediyyetü'l-Eslaf fî Tefsîri Sûrati'l-Kaf*.

272. Mekki Mehmed 1212/1797

Mehmed b. Halil el-İstanbulî [Devha, 111-13; Hediyye, II. 351; Sicill-i Osmanî, IV. 508; Bursalı, II. 420; İlmiye Salnamesi, 557; Bilmen, n. 419; Altınsu, 159-60; Kehhâle, IX. 289; Nüveyhid, II. 528].

1. *Ta'likât alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [İdah, I. 142; İ.Ü. Merkez AY 1769 (Fatiha-A'raf)].
273. **Mekkîzade 1128/1716**
Mehmed Tahir b. Mehmed el-Mekkî [Vekâyi', II. 390-91; Sicill-i Osmanî, III. 242; Hediyye, II. 313; Bursalı, II. 297; Kehhâle, X. 102; Nüveyhid, II. 541].
1. *Tefsîru Sûrati'l-İhlâs*.
274. **Menteşzade 1128/1715**
Abdurrahim b. Kurt Mehmed b. Mehmed Çavuş el-Bursevî [Vekâyi', II. 393-95; Devha, 74-75; Sicill-i Osmanî, II. 331; Bursalı, II. 27; Bilmen, n. 338; Altınsu, 115].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Hamidiye 159; Çorlulu 71; Millet-Feyzullah 150].
275. **Merzifonî**
Mehmed b. Mustafa el-Merzifonî
1. *Bahrü'l-Hakâik (Tefsîru Sûreti'l-Fâtîha)* [Vahit Paşa 26].
276. **Mestçizade 1150/1737**
Abdullah b. Ömer b. Osman b. Musa el-İstanbulî [Tekmile, 127-29; Sicill-i Osmanî, III. 377; Hediyye, I. 484; Bursalı, II. 27-28; Bilmen, n. 394; A'lâm, VIV. 103; Kehhâle, VI. 95-96; Nüveyhid, I. 318].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [İdah, I. 142; Ritter, 48-49; Ayasofya 304; Nuruosmaniye 405].
277. **Mestçizade 1224/1809**
Naimî Halil b. Ahmed b. Himmət el-Konevî [Hediyye, I. 352, 356; Bursalı, II. 47; Aydın Müellifleri, 117-18; Kehhâle, IV. 113; Nüveyhid, I. 174-75].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [İdah, I. 142].
278. **Mevczade 1161/1748**
Abdurrahman Rahmî el-Bursevî [Hediyye, I. 553; Bursalı, I. 363; Bilmen, n. 395; Kehhâle, V. 148; Nüveyhid, I. 268].
1. *Ta'likât alâ Tefsîri'l-Beydâvî*.
279. **Mevlazade**
Mevlazade Muhammed Hasan
1. *el-Beyan fî Tefsîri'l-Kur'an* [Tiflis 1326/1908, I-II, Hüseyin Kazım 13]
280. **Minkarizade 1088/1677**
Şeyhülislam Minkarizade Yahya b. Ömer el-Alaiyevî [Vekâyi', I. 439-41; Hulâsa, IV. 477-78; Devha, 70-71; Sicill-i Osmanî, IV. 637; Hediyye, II. 533; Bursalı, II. 55; GAL, II. 435; Suppl., II. 647; Bilmen, n. 375; A'lâm, VIII. 161; Kehhâle, XIII. 216; Nüveyhid, II. 733; Altınsu, 93].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Tirnova 1864/2 (Meryem sûresi); H.Hayri 80; Amasya 51]. 2. *Ta'lika alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Beşir Ağa 666/15].
281. **Molla Ahmed 1009/1600**
Molla Ahmed Şemseddin el-Ensarî el-Karabağî [Ataî, 440-42; Fezleke,

I.144-45; Sicill-i Osmanî, III.165-66; Bursalı, II.22; Bilmen, 349].

1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [H. Hüsnü 88].

282. Molla Bey 1300/1882

İstanbulu Muhtar Ahmed b. Mahmud b. Koca Yusuf Paşa [Hediyye, I. 150; Sicill-i Osmanî, IV. 351; Bursalı,II. 40; Bilmen, n. 438; Kehhâle, II. 173; Altınsu, 202-03].

1. *Tuhfetü'l-Muhtar* [Trablus 1317, Vilayet Mtb.].

283. Molla Fenarî 834/1431

Şemseddin Muhammed b. Hamza b. Muhammed el-Fenarî [Şakaik, 61-63; Mecdî, 83-84; Ketaib, vr. 128a; Lugat-ı Tarihiyye, VII, 220; Sicill-i Osmanî, IV, 646; Bursalı, I, 341; Hakkı Aydın, İslam Hukuku ve Molla Fenari, İst. 1991; Şinasi Çoruh, "İlk Osmanlı Şeyhülislamı Molla Fenari", Türk Kültürü, 12/41-52, Ekim 1972].

1. *Aynu'l-A'yan* [İst. 1326/1908, 376 s.; Mahmud Paşa 9 (mlf. hattı); Reisülküttab 90; İzmirli 148; Carullah 104; Atıf 193; Adana 978; H. Aydın, 68-69; Demir, 43-82; Zülfikar Durmuş, Şemseddin Muhammed b. Hamza el-Fenari'nin Hayatı ve Aynu'l-A'yan Adlı Eserinin Tahlili, Kayseri 1992 (YLT, Erciyes Ün. Sosyal Bil. Ens.)]. 2. *Ta'likât alâ Tefsîri'l-Kesşâf* [Şehid Ali 183]. 3. *Tefsîru Sûrateyi'l-Kadr ve'l-Feth* [Bursa-Orhan 196].

284. Molla Güranî 893/1488

Şihabuddin Ahmed b. İsmail b. Osman el-Güranî [İA, VIII.406-7; Sakıp Yıldız, Molla Gürani ve Tefsîri, İst. 1987, 18-128].

1. *Gâyetü'l-Emânî fî Tefsîri's-Seb'i'l-Mesânî* [Damad İbr. 146; Sakıp Yıldız, Molla Gürani ve Tefsîri, 145-348; Abdülcabbar Altun, Molla Gürani, Hayatı, Eserleri ve Tefsîrindeki Metodu, Samsun (YLT, 19 Mayıs Ün. Sosyal Bil. Ens.)].

285. Molla Halil Süirdî 1259/1843

Molla Halil b. Hüseyin es-Süirdî [Hediyye, I. 357; Bursalı, II. 37; Bilmen, n. 429; A'lam, II. 317; Kehhâle, IV. 117; Nüveyhid, I. 175].

1. *Tebziratu'l-Kulûb fî Kelâmi Allâmi'l-Guyûb* [Ömer Pakış, Molla Halil es-Süirdî ve Tefsîrdeki Metodu, İst. 1996 (YLT, Marmara Ün. Sosyal Bil. Ens.)]. 2. *Tefsîru'l-Kur'an* [Bursalı, II. 37 (Kehf sûresine kadar)].

286. Molla Hanefî

Şemsüddin Muhammed et-Tebrizî el-Hanefî

1. *Hâşiyetü Molla Hanefî alâ Tefsîri Cüz'i'n-Nebe* [Sülm-Yeni Cami 126]. 2. *Tefsîru'l-Hanefî (Tefsîri'l-Kur'an)* [Tire-Diğer 490 (1126 h.); Yozgat 33].

287. Molla Hüsrev 885/1480

Hüsrev Mehmed b. Feramuz b. Ali es-Sivasî [İA, V/1.605-6].

1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Atıf 340-44, Fatih 491, Feyzullah 114-15, Harput 174, Kılıç Ali 150, Serez 34, Süleymaniye 177, İ.Ü. Merkez AY 926, 1815, 4980; Beyazıt 630; 752; Köprülü-M. Asım 17; Amasya 3; Milli 480; Adana 71, 628, 671; Mersin 77; Topkapı-III. Ahmed 199]. 2. *Ta'likât alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Beşir Ağa 666/7]. 3. *Risâle Ma'mûle alâ Sûrati'l-En'âm* [Köprülü-Fazıl Ahmed 1609].

288. **Molla İvaz 994/1585**
Molla İvaz b. Abdullâh el-Alaiyevî [Ataî, 291-92; Sicill-i Osmanî, III.606-7; Hediyye, I.804; Bursalı, I.358; Bilmen, 339; Osmanlı Medreseleri, 549-50; Nüveyhid, I.406].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Murad Molla 134 (Nisa-Maide); Beyazıt 707]. 2. *Ta'likât alâ Tefsîri Sûrati'l-En'âm min Mefâtîhi'l-Gayb* [Dügüm-lü 446].
289. **Monahoyuzade**
Kasım b. Ahmed Resmî
1. *Tefsîru Sûrati'd-Duhâ* [Antalya 2534 (mlf. hattı)]. 2. *Tefsîru Sûrati'l-Alak* [Antalya 2518 (mlf. hattı)]. 3. *Tefsîru Sûrati'l-İhlâs* [Antalya 2983 (mlf. hattı, 1904 m.)]. 4. *Tefsîru Sûrati'l-İnsirâh* [Antalya 2517 (mlf. hattı)]. 5. *Tefsîru Sûrati't-Tekâsür* [Antalya 2530 (mlf. hattı)].
290. **Muallim Naci 1310/1893**
İstanbul Ömer Hulusi b. Sarrac Ali [Fevziye Abdullah, "Naci", İA, IX. 15-21].
1. *Tefsîru Sûrati'l-İhlâs* [İst. 1304].
291. **Muhammed Hafid**
1. *Ta'likât alâ Tefsîri'l-Beydâvî fî Sure-i Yasin* [Beyazıt 729; Atf 336].
292. **Muhammed Nur el-Arabî**
1. *Fâtîha Tefsîri* [Belediye-Osman Nuri 1548]. 2. *Tefsîru Sûrati'l-Keşer* [Belediye-Osman Nuri 1548].
293. **Muhammed Sadık**
Muhammed Sadık b. Muhammed Esad
1. *Hulâsatü't-Tefsîr* [Hacı Mahmud 172 (1266 h.)].
294. **Muhammed Sivasî**
1. *Hâşiye ale'l-Beydâvî li'l-Cüz'i'l-Ahîr* [Atf 366].
295. **Muhammed Şah 839/453**
Muhammed b. Muhammed b. Hamza el-Fenarî [Şakaik, 33; Mecdî, 56-7; Bursalı, II.15].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Fâtîha*.
296. **Muhaşşi Sinan 986/1578**
Sinaneddin Yusuf b. Hüsameddin b. İlyas el-Amasî [Ataî, 248-51; Şezerat, VIII.412; Sicill-i Osmanî, IV.108; Hediyye, I.564; Bursalı, II.54-55, 465; Bilmen, 337; Kehhâle, XIII.289; Nüveyhid, II.743].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Keşf, I.191; Amcazade 44, 45, 46/1; Kadızade Mehmed 44, 46, 48, 49, 59; Kılıç Ali 135/2, 1034/3; Yusuf Ağa 62-4; Fatih 5403/1; Atf 293, 347; Millet-Feyzullah 122, 123, 124; Köprülü-Fazıl Ahmed 179; Millet-Ali Emiri 130; Yeni Cami 105-107; Veliyyüddin 323-329; Çorum İl Halk 36; Topkapı-Medine 190 (En'âm); Topkapı-III. Ahmed 195-197; Merzifonlu 79 Amasya 1386].
297. **Muhyiddin Niksarî 901/1495**
Muhyiddin Mehmed b. İbrahim b. Hasan en-Niksarî [Şakaik, 273-4; Mecdî, 291-2; Bursalı, II.16; Kehhâle, VIII.196].

1. *Tefsîru Sûrati'd-Duhan* [Ayasofya 421; Veliyyüddin 269; Tire-Diğer 40; Hasan Gökbulut, Muhyiddin Muhammed b. İbrahim Niksari (ö. 1494 m.)'nin Hayatı ve Duhan Suresi Tefsîrinin Tahkiki, İst. 1993 (YLT, Marmara Ün. Sosyal Bil. Ens.)]. 2. *Tefsîru Sûrati'l-İhlâs* [Bursalı, II.16]. 3. *Ta'likât alâ Envari't-Tenzil* [İdah, I.142].

298. Musa b. Hasan b. İsa

1. *Tefsîr Tercümesi* [Hacı Mahmud 160].

299. Musa İznikî 833/1429

Ebu'l-Fadl Musa b. Hacı Hüseyin b. İsa el-İznikî [H. Özdemir, Musa b. Hacı Hüseyin el-İznikî Hayatı ve Eserleri, Ank. 1980].

1. *Enfesu'l-Cevahir* [Bursa-Genel 1918-1919, Bursa-Ulucami 435-436, Topkapı-Hazine 21, Bağdat 42, Revan 187; Gazi Hüsrev 191, 585, 1307, 3772]. 2. *Terceme-i Tefsîr-i Ebu'l-Leyl* [Çelebi Abdullah 15, 16, Dügümlü 8, Fatih 160-166, İbrahim 129, Mihrişah 9; Saliha Hatun 42, 44, 49].

300. Musa Kazım 1338/1920

Tortumlu Musa Kazım b. İbrahim [İlmiye Salnamesi, 626-28; Bilmen, n. 445; Altınsu, 233-37; V. Ertan, Meşhur Şeyhülislamlar, 125-29; Osmanlı Uleması, IV-V. 157-58; Keskioglu, Fikir Hareketleri, 130-33; İsmail Kara, İslamcılık Düşüncesi, I. 71-72].

1. *Sure-i İhlâs ve Alak Tefsîrleri* [İst. 1334 (Evkaf Mtb.); Belediye-Osman Nuri 225]. 2. *Safvetü'l-Beyan fî Tefsîri'l-Kur'an* [İst. 1335; bk. İlmiye Salnamesi, 626.].

301. Musannifek 875/1470

Alaaddin Ali b. Meccduddin Muhammed b. Mes'ud el-Bistamî eş-Şahrudî [Şakaik, 162-67; Meccdi, 184-87; Kehhâle, VII.24].

1. *eş-Şifâ fî Tefsîri Kclami'llahi'l-Münzel mine's-Sema'* [Keşf, I.458, II.1618,1816; Bilmen, II.599; Ayasofya 285, Bayezid 296, Esad 35, Fatih 636 (mlf. hattı), Reşid 54; Köprülü-Fazıl Ahmed 1596; Veliyyüddin 169, 260, 261, 396]. 2. *Hâşiyetu'l-Kessaf* [Bayezid 701, Laleli 326/1]. 3. *Bazı Surelerin Tefsîri* [Fatih 635 (mlf. hattı)].

302. Muslihuddin Larî 979/1571

Molla Muhammed b. Salahaddin b. Celal el-Larî [Ataî, 169; Sicill-i Osmanî, IV, 494; Babinger, 105-106].

1. *Tefsîru'l-Kur'an* [Adıyaman 2]. 2. *Hâşiyetü alâ Tefsîri'l-Beydâvi* [Adana 71].

303. Muslihuddin Mustafa 731/1331

Muslihuddin Mustafa b. Muhammed [Vakıflar Derg. XIII.102-12].

1. *Mülk Sûresi Tefsîri*. 2. *Fatiha Sûresi Tefsîri*. 3. *İhlâs Sûresi Tefsîri* [Hacı Mahmud 427]. 4. *Yâsîn Sûresi Tefsîri*.

304. Müderris Mahmud

1. *Tefsîr-i Sûrati'l-Kevser* [Atf 181].

305. Müeyyedzade 922/1516

Abdurrahman b. Ali b. el-Müeyyed el-Amasî [Şakaik, 290-94; Meccdi, 308-11; Bursalı, I.355; GAL, II.227-28; Kehhâle, V.155].

1. *Tefsîru Sûrati'l-Kadir* [Keşf, 450].

306. Müezzîn Şaban 1099/1688
Müezzîn Şaban b. Eyyub el-Eyyubî [Vekâyi', II. 12-13; Sicill-i Osmanî, III. 150; Hediyye, I. 417; Bursalı, I. 337; Kehhâle, IV. 300; Nüveyhid, I. 226].
1. *Tefsîru'l-Kur'an*
307. Müftizade 1223/1808
Mehmed Sadık b. Abdürrahim b Süleyman b. Abdüllatif el-Erzincani [Sicill-i Osmanî, III. 192; Hediyye, II. 355; Bursalı, I. 32-33; Huzur Dersleri, I. 143, 831; Kehhâle, X. 76].
1. *Hâşiye alâ Kefsîri'l-Beydâvi*.
308. Müneccimbaşı 1113/1701
Müneccimbaşı Derviş Ahmed Dede b. Lütfullah es-Selanikî [Vekâyi', II. 206-07; Sicill-i Osmanî, I. 232; Hediyye, I. 167; Bursalı, III. 142-44; GAL, II. 443; Suppl., II. 637; A'lâm, I. 191; Kehhâle, II. 55].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvi*.
309. Münşî 1001/1593
Muhyiddin Mehmed b. Bedreddin Mahmud el-Akhisarî es-Saruhanî el-Münşî [Mecdi, 321; Hulâsa, III.400-1; Sicil-i Osmanî, IV. 130; Hediyye, II.260; Aydın Müellifleri, 103-5; Bursalı, II.20-21; GAL, II.439; Suppl., II.651-51, 812; Bilmen, 342, 346; A'lâm, VI.51; Kehhâle, XI.320; Nüveyhid, II.633].
1. *Nezîli'r-Tenzîl* [Topkapı-Emanet 566 (mlf. hattı); Aşir 390, Mihrişah 19; İ.Ü. Merkez AY 737, 5036; Ayasofya 282; H.Hüsnu 15; Hikmet Akdemir, Muhammed İbn Bedrüddin el-Münşî ve Tefsirdeki Metodu, Ankara 1992 (DrT, Ankara Üniv. Sosyal Bil. Ens.) Hayrettin Öztürk, Muhammed b. Bedrüddin el-Münşî, Hayatı, Eserleri ve Tefsirdeki Metodu, Samsun ?? (YLT, 19 Mayıs Üniv. Sosyal Bil. Ens.)].
310. Müstakimzade 1202/1788
Süleyman Sa'deddin b. Abdurrahman el-Istanbulî [Müstakimzade, Tuhfe-i Hattatin, (İst. 1928), 1-85 (İbnü'l-Emin'in mukaddimesi)].
1. *Tefsîru'l-Fatıha* [Demir, 98-100; İ.Ü. Merkez AY 7428; Yıldız 3700/170; Pertev Paşa 625]. 2. *Tefsîr-i Fatıha* [İ.Ü. Merkez TY 6698, 7305].
311. Nasrullah Rumî 976/1568
Nasrullah Efendi el-Manastırî [Sicill-i Osmanî, IV, 553].
1. *Hâşiye alâ Envari'r-Tenzîl* [Sicill-i Osmanî, IV, 553; Bursalı, I, 335].
312. Nasuhî 1130/1717
Şeyh Mehmed b. Nasuh el-Üsküdarî [Hasanzade Senai, Menakıb-ı Şeyh Nasuhi, H. Mahmud 4573, 1b-15b; Vekâyi', II. 432-33; Sicill-i Osmanî, IV. 557; Hediyye, I. 314-15; Bursalı, I. 176-77; Sefine, IV. 51; Bilmen, n. 389; Kehhâle, XII. 80; Nüveyhid, II. 644].
1. *Tefsîru'l-Kur'an*.
313. Nev'î Yahya 1007/1599
Nev'î Yahya b. Pir Ali b. Nasuh b. Hoca Kemal el-Malkaravî [Ataî, 419-

- 27; Abdülkadir Karahan, "Nev'i Yahya", 1A, IX.226-28].
1. *Tefsîru Sûrati'l-Mülk* [Ataî, 421].
314. Niksarı 969/1562
Muslihuddin Mustafa en-Niksarı [Ataî, 22-23; Balizade, 212].
1. *Tefsîru Sûrati'l-Vird (44)* [Ayasofya 421].
315. Niksarızade 1025/1616
Mehmed b. Mustafa en-Niksarı [Ataî, 584-87; Fezleke, I.381; Bursalı, II.440].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvi*.
316. Nişancızade 986/1578
Ahmed Çelebi b. Nişancı Mehmed b. Ramazan [Ataî, 251-52; Şezerat, VIII.409; Sicill-i Osmanî, I.201; Hediyye, I.148; Bursalı, I.313; Bilmen, 338; Kehhâle, II.165; Nüveyhid, I.73].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvi* [İdah, I.142].
317. Niyazi Mısrî 1105/1694
Mehmed b. Ali el-Malatî [A. Gölpınarlı, "Niyazi", 1A, IX. 305-07].
1. *Tefsîru Sûrati'l-Fâtıha* [bk. Demir, 94-96; Milli 853; Uşşaki 36/6; Per-tevniyal 261, 620]. 2. *Tefsîru Sûrati'l-Beyyine* [Pertevniyal 261].
2. *Tefsîru Sûre-i Yusuf*.
318. Nuh Efendi 1170/1659
Nuh b. Mustafa el-Konevî el-Mısrî [Hulâsa, IV, 458; Hediyye, II, 498; Bursalı, II, 44; GAL, II, 314; Suppl., II, 432; A'lâm, VIII, 51; Kehhâle, XIII, 119].
1. *Tevîru Besâiri Uli'l-Elbâb fî Dekâiki Ümmi'l-Kitâb* [Bağdatlı 115].
319. Nureddinzade 981/1573
Muslihuddin Mustafa b. Nuruddin Ahmed el-Filibevî [Ataî, 212-14; Sicill-i Osmanî, IV, 494-95; Hediyye, II, 435-36; Bursalı, I, 171; Bilmen, n. 332; Kehhâle, XII, 239; Nüveyhid, II, 673-74].
1. *Tefsîru Sûrati'l-Fatıha ve'l-Bakara* [Keşf, I, 456; Reşid 42]. 2. *Tefsîru Sûrati'n-Nur* [H. Hüsnü 763/4]. 3. *Tefsîru Sûrati'l-İhlâs* [Darulmesnevî 55/4]. 4. *Tefsîru'l-Kur'an*.
320. Nuri Muhammed
1. *Kutbü'r-Reha fî Esrari Sûrati'd-Duha* [I.Ü. Merkez TY 7327].
321. Nûrullah Şirvânî 1065/1654
Nurullah b. Rafî b. Abdurrahim eş-Şirvanî [Sicill-i Osmanî, IV. 585; Hediyye, II. 499; Bursalı, II. 43; Bilmen, n. 367; A'lâm, VIII. 53; Nüveyhid, II. 705].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvi*.
322. Nusret Efendi
Ebu Bekir Nusret b. Abdullah
1. *el-Mulabhas min Tefsîri Keşfî'l-Esrâr ve Hetki'l-Estâr* [Esad 162; Hamidiye 192].
323. Okçuzâde 1039/1629
Okçuzade Şah Mehmed b. Mehmed Paşa [Ataî, 730-31; Sicill-i Osmanî,

- IV.153; Hediye, II.276; Bursalı, II.78; GAL, II.430; Suppl., II.640].
 1. *Absenü'l-Hadis* [İst. 1313, Dâru't-Tibâati'l-Âmire].
324. **Osman Efendi**
 Osman bin Davud el-Karsi [Bursalı, I. 309]
 1. *Miftahu'l-Fatihâ*
325. **Osman Necati 1293/1876**
 Tophane Müftüsü Eskişehirli Osman Necati b. Ali [Sicill-i Osmanî, III. 449-50; Bursalı, I. 330; Bilmen, n. 437; Huzur Desleri, II. 311].
 1. *Tefsîr-i Necati* [İst. 1288/1871, Mühendishane Mtb., 218 s.].
326. **Osman Nuri**
 Osman Nuri b. Ömer el-Çorumî
 1. *Ziyâ'u'l-Bedr fi Tefsîri Sureti'l-Kadr* [İst. 1319]
327. **Osman Paşa**
 Osman Efendi
 1. *Tefsîru Cüz'î Amme* [Topkapı-III. Ahmed 101]
328. **Ömer Asım**
 1. *Hediyyetü'l-İhvân* [Belediye 3 (A'raf'a kadar), 14 (mf. hattı, 1262 h.)].
329. **Rıza Bey 1321/1903**
 İstanbullu Ali Rıza Bey [Bursalı, II. 208-10].
 1. *Tefsîru Sûrati'l-İhlâs*.
330. **Rihal Mehmed 1319/1901**
 Mehmed Nuri b. Müftizade Mustafa [Osmanlı Uleması, IV, 36-37]
 1. *Kutbu'r-Reha fi Tefsîri Sureti ve'd-Duha*
331. **Rumî Efendi**
 1. *Tefsîru Rumî* [İ.Ü. Merkez AY 3527 (Kehf-Nâs)].
332. **Sadi Çelebi 945/1538**
 Sadullah Sadi b. İsa b. Emirhan ed-Dadayî el-Kastamonî [Şakaik, 443-45; Mecdî, 443-45; Devha, 18-19; Bursalı, I.323; Kehhâle, IV.216].
 1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Atıf 287-290; Yusuf Ağa 37; Beşir Ağa 656/3; İ.Ü. Merkez AY 1175, 1786, 2010, 5007, 2131; Tire-Necip Paşa 50, 51; Tire-Diğer 41; Adana 70, 73, 74, 428, 489, 645, 748, 944; Amasya 2; Antalya 26; Millet-Feyzullah 117-121, 140; Köprülü-Fazıl Ahmed 156-157; Veliyyüddin 311-319; Beyazıt 8357-8358; İzmir Milli 642, 1182, 1589].
333. **Sayî Ramazan 960/1552 >**
 Ramazan b. Muhammed b. Süleyman et-Tirevî [Bursalı, I.378].
 1. *Tefsîru Sureti'l-Muavvizeteyn*. 2. *Tefsîru Sureti't-Teğabun*. 3. *Tefsîru Sureti'n-Nûh* [M. Cevdet 357].
334. **Saçaklızade 1145/1732**
 Saçaklızade Mehmed b. Ebubekir el-Maraşî [Saçaklızade, Tertibu'l-Ulum, Beyrut 1408/1988, 51-56 (muhakkikin önsözü)].
 1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Esad 244; Raşid Efendi 62]. 2. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Kesaf*. 3. *Tefsîru Sûrati'l-Kehf* [Adana 138].

335. Sadık
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî alâ Sûrati Yâsîn* [I.Ü. Merkez AY 3601 (1005 h.)].
336. Sadık Pravadî 1290/1873
Hoca Sadık Pravadî [Bursalı, I. 343-44].
1. *Risâle fî Tefsîri ba'di's-Suver*.
337. Sadreddînzâde 1036/1627
Mehmed Emin b. Sadreddin eş-Şirvanî [Ataî, 712; Fezleke, II.107; Hulâsa, III.475; Sicill-i Osmanî, I.403; Hediyye, II.275; Bursalı, II.23; Bilmen, 356; Kehhâle, IX.74; Nüveyhid, II.495-96].
1. *Tefsîru Sûrati'l-Feth* [Esad 108; Şehid Ali 316; Yeni Cami 1184; Ömer Çelik, Muhammed Emin b. Sadreddin Şirvani'nin Hayatı ve Feth Sûresi Tefsîrinin Tahkiki, İst. 1992 (YLT, Marmara Ün. Sosyal Bil. Ens.)]. 2. *Tefsîru Sûrati Yâsîn* [Atf 184, Yeni Cami 1184/1; Konya 212 (?); Veliyyüddin 170; Tire-Diğer 493]. 3. *Tefsîru Sûrati'l-Ihlâs* [Mihrişah 39/6; Veliyyüddin 2622; Yeni Cami 1184]. 4. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Amcazade 55, Anf 81, 322, 323, Mihrişah 38, Serez 22, Süleymaniye 63, 55, 172; Nuruosmaniye 383, 384, 385, 386; Çorum İl Halk 104; Selim Ağa-Kemankeş 41, 42; Selim Ağa 122; Beyazıt 642, 644; Adana 641; Yeni Cami 122, 1184; Denizli 416 (İsra); Antalya 786 (Kasas); Tire-Diğer 1465; Yozgat 58; Bağdatlı 2096; Çorum 51; Topkapı-Emanet 581; Millet-Feyzullah 143; Topkapı-Hazine 147, 211; Topkapı-Medine 145; Topkapı-III. Ahmed 217].
338. Safer Şah 843/1440
Safer Şah el-Haneffî [Şakaik, 32; Mecdi, 56; GAL, II.294; Peremeci, 120].
1. *Tefsîru Sûrati'r-Tekasür* [Köprülü-Fazıl Ahmed 1596].
339. Sağır Ahmed 971/1563
Ahmed b. Mahmud el-Esam el-Larendeî [Ataî, 43; Hediyye, I.145; Bursalı, I.225].
1. *Tefsîru'l-Karamani* [Carullah 109-117; Bayezid 477-492; Haraççoğlu 132; Kılıç Ali 151 (?)]. 2. *Tetimmetu Tefsîri's-Semerkindî* [Nurosmaniye 275; Kılıç Ali 110].
340. Said Efendi
Muhammed Said
1. *Tefsîru Sûrati Ve'l-Âdiyât* [H.Hayri 55].
341. Said Hadimî 1213/1798
Said b. Ebu Said Mehmed el-Konevî [Hediyye, I. 393; Bursalı, I. 298; Kehhâle, IV. 231; Nüveyhid, I. 210].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî*.
342. Saidzade 983/1575
Mehmed b. Abdülaziz b. Said el-Maraşî [Sicill-i Osmanî; IV, 121].
1. *el-Muhakeme beyne'l-Keşaf ve Euvârî'r-Tenzil* [Sicill-i Osmanî, IV, 122].
343. Salih Hüdâî 1317/1899
Salahaddin Salih Mehmed Hüdâî et-Tokadî [Hediyye, I. 425; Kehhâle, V.

- 10; Nüveyhid, I. 233].
 1. *Eshelü'l-Menahic fî Tefsîri Sûrati-Mâ'aric.*
344. Samsunîzade
 Muhyiddin Muhammed b. Hasan
 1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvi* [Ayasofya 322 (Medine, 993 h.)].
345. Sayartî 1252/1836 >
 Halil b. Abdullah es-Sayartî el-Vanî [Hediyye, I, 356; Kehhâle, IV, 121; Nüveyhid, I, 175].
 1. *Tefsîru'l-Kur'an* [Telif tarihi 1252/1836].
346. Seyyid Abdüsselam 1259/1843
 Seyyid Abdüsselam b. Ömer b. Mehmed el-Mardinî [Hediyye, I. 574; Bursalı, I. 381-82; Suppl., II. 780; Bilmen, n. 430; A'lam, IV. 6-7; Kehhâle, V. 229; Nüveyhid, I. 283].
 1. *Şerhu'l-Fatihati's-Şerife.*
347. Seyyid Ahmed
 1. *Ta'lika alâ Tefsîri'l-Beydâvi* [Fatih 5402 (mlf. hattı)].
348. Sıddıkî
 Şerafuddin Ebu's-Sürur Muhammed b. Ahmed es-Sıddıkî [GAL, II, 326]
 1. *Tefsîru Surti'l-Kehf* [Topkapı-III. Ahmed 60]
349. Sırrî Giridî 1313/1895
 Muhammed Selim Sırrî Paşa b. Helvacı zade Salih Tosun el-Giridî [Hediyye, II. 395; Sicill-i Osmanî, III. 15-16; Bursalı, II. 264-68; İbnü'l-Emin, Son Şairler, II. 1700-1704; Son Hattatlar, 755-57; TA, XXVIII. 534; Tabakat ve Adab-ı Müfessirin, 26-30; Bilmen, n. 448; Kehhâle, X. 19-20; Ekrem Gülşen, Giridli Sırrî Paşa (ö. 1313/1895) ve Tefsir İlmindeki Yeri, İst. 1992 (YLT, Marmara Üniv. Sosyal Bil. Ens.), 10-22, 24-88].
 1. *Sırr-ı Kur'an* [Demir, 74-80; İst. 1302/1885, 1303/1886, I-III]. 2. *Sırr-ı Furkan* [Bağdat 1307/1890, 555 s.; İst. 1312/1892 (İki defa basılmış olup iki ciltten ibarettir)]. 3. *Sırr-ı Tenzil* [Diyarbakır 1311/1893]. 4. *Sırr-ı İstiva* [Hediyye, II. 395; Son Şairler, II. 1701; Son Hattatlar, 756]. 5. *Ahsenü'l-Kasas* [İst. 1309/1892, 1046 s. Mürettebiye Mtb]. 6. *Sırr-ı İnsan* [İst. 1312/1894]. 7. *Sırr-ı Meryem* [Diyarbakır 1311/1893, Vilayet Mtb].
350. Sinan Halife
 Şeyh Sinaneddin Halife.
 1. *Tefsîru Sinan Halife* [Bursa 956]
351. Sinan Paşa (Hoca Paşa) 891/1486
 Sinaneddin Yusuf b. Hızır b. Celaleddin [Tacü't-Tevârih (Parmaksızoğlu), V, 146-150; Bursalı, II. 223-5]
 1. *Hâşiye ala Tefsîri'l-Beydavi.*
352. Sinekzade
 İbrahim b. Ahmed.
 1. *Yâsîn-i Şerif Tefsîri* [H. Hüsnü 63 (1093 h.)].
353. Sinobî 914/1508
 Ahmed es-Sinobî.

1. *Mazharu Envari't-Tenzil fî Keşfi Esrari't-Te'vil* [Şehid Ali 192].
354. **Sirozî**
Ahmed Ali Sirozi
1. *Tefsîru Cüz'-i Nebe* [İst. 1287]
355. **Sivasi**
1. *Muhtasarı Şerhi's-Şihâb el-Hafâci* [Hekimoğlu 210].
356. **Sun'ullah Hâlılı 939/1531**
Sun'ullah el-Hâlılı.
1. *Tefsîru Sûrati'l-Fatıha* [Beşir Ağa 32; bk. Demir, 14-15]. 2. *Tefsîru Sûrati'l-İhlâs* [Ayasofya 419; Bayezid 3667].
357. **Sun'ullah İmadî 1021/1612**
İskilipli Sun'ullah Mustafa b. Cafer el-İmadî [Ataî, 552-57; Fezleke, I.348-49; Devha, 39-42; Sicill-i Osmanî, III.233-34; Hediyye, II.439; Bilmen, 350; Kehhâle, XII.245; Nüveyhid, II.674].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Kesşaf*.
358. **Süleyman Efendi 1176/1763 >**
Süleyman b. Süleyman.
1. *Tefsîru Cüz'i'n-Nebe'* [Topkapı-Emanet 601 (123 vr.); Milli 1466].
359. **Sürurî**
Muhammed es-Sürurî
1. *Tefsîru Sûrati Yûsuf* [I.Ü. Merkez AY 1753, 1946, 2053, 5012].
360. **Sürurî 969/1562**
Gelibolulu Muslihuddin Mustafa b. Hoca Şaban [Ataî, 23-25; Hediyye, II.434; Bursalı, II.225-6; Kehhâle, XII.256].
1. *Tefsîr-i Kısâ-i Yûsuf* [Yazma Bağ. 23, 149/1 (mlf. hattı, 963/1556), Kılıç Ali 82; İsmihan 37; Servilili 251; Topkapı-Emanet 598; Tire-Necip Paşa 69]. 2. *Hâşiye alâ Envari't-Tenzil* [Yusuf Ağa 66-67; Şehid Ali 236/2, 2720/1; Kılıç Ali 116; İzmir Milli 993]. 3. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz* [Nuruosmaniye 226].
361. **Şehrüzî**
Yusuf bin Hamza el-Ilyas eş-Şehrüzî [Bursalı, II. 56]
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî*
362. **Şemseddin Sivasi 1006/1597**
Ebu's-Sena Şemseddin Ahmed b. Mehmed b. Arif ez-Zilevî [Hasan Aksoy, Şemseddin Sivasi Hayatı, Eserleri ve Mevlidi, İst. 1983].
1. *Nakdu'l-Hâtır* [Keşf, II.1552; Lala İsmail 234/1, Nafiz 474, Pertevniyal 85/2, Topkapı-Hazine 248, Yeniler 1902; Belediye-Osman Nuri 316, 558; Yusuf Yıldırım, Şemseddin Sivasi'nin Nakdu'l-Hatır Adlı Eserinin Tahlili, Kayseri 1995 (YLT, Erciyes Ün. Sosyal Bil. Ens.)].
363. **Şeyh Bedreddin 823/1420**
Bedreddin Mahmud b. İsrail b. Abdülaziz [M.Ş. Yaltkaya, "Bedreddin Simavi", İA, II. 444-47; M.Ş. Yaltkaya, Simavne Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin, Haz.: H. Er, İst. 1994 (Kitabevi); A. Gölpınarlı, Simavna Kadısı Oğlu, İst. 1976].
1. *Nâru'l-Kulûb* [Keşf, I. 443; Gölpınarlı, 108].

364. Şeyh İsmail 1110/1698
Şeyh İsmail el-Ustrumcavî [Bursalı, I. 336; Bilmen, n. 384].
1. *Tefsîru'l-Kur'ân*.
365. Şeyh Muhyiddin
Şeyh Muhyiddin (Ayasofya Vaizi) [Peçevi, II, 273]
1. *Talâkât fî't-Tefsîr*
366. Şeyhülislâm Osman
1. *Tefsîru Sûrati'l-Mülk* [Aşir 435].
367. Şeyhülislâm Sun'ullah
1. *Tefsîr Sûrati'l-Mülk* [Millet-Feyzullah 71].
368. Şeyhzade 951/1544
Muhyiddin Mehmed b. Muslihuiddin Mustafa b. Şemseddin el-Kocevî [Şakaik, 409-11; Mecdî, 408-10; Müstakimzade, Meşayihname-i İslam, Esad 1684, 111a-b; Bursalı, I.334; Kehhâle, XII.32].
1. *Tefsîru Sûrati'l-Ihlâs* [Bursalı, I.334]. 2. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Fatih 536, 548 (mlf. hattı)]. 3. *Tefsîru Sûrati'l-En'âm* [Beyazıt 620].
369. Şihabuddin Sivasî 780/1378
Şihabuddin Ahmed b. Mahmud es-Sivasî [Şakaik, 31; Mecdî, 55; Bursalı, I.90-91; Kehhâle, IV.309].
1. *Uyunu't-Tefasir li'l-Fudalai's-Semasir* [AÜİFD, IX,188-214; Hacı Mahmud 44; Abdülbaki Güneş, Şihabuddin Sivasî, Hayatı, Eserleri ve Tefsîrindeki Metodu, Samsun 1994 (YLT, 19 Mayıs Üniv. Sosyal Bil. Ens.); Ekrem Bayat, Şihabuddin es-Sivasî'nin Uyunu't-Tefasir Adlı Eserinin Tahlihi ve Tefsîrdeki Metodu, Kayseri 1995 (YLT, Erciyes Üniv. Sosyal Bil. Ens.); Bahaddin Dartma, Şihabuddin es-Sivasî ve Uyunu't-Tefasir li'l-Fudalai's-Semasir'indeki Metodu, İst. 1994 (DrT, Marmara Üniv. Sosyal Bil. Ens.)].
370. Şükrü Paşa 1330/1914
Eyüplü İstihkam Livası Mustafa Şükrü Paşa [Bursalı, III. 277-78].
1. *Tefsîru Sûrati'l-Fâtıha* [Şer Tarikzade Dergahı].
371. Taceddin Tirevî 970/1562
Taceddin İbrahim b. Hamza b. Mesud el-Aydinî et-Tirevî [Ataî, 75; Sicill-i Osmanî, II. 46; Hediyye, I. 27; Bursalı, I. 20; A'lâm, I. 37; Kehhâle, I. 26; Nüveyhid, I, 12].
1. *Cami'u'l-Envar fî Lüceci'l-Efkar ve'l-Bihar li'l-Mü'minine'l-Ahyar* [Reşid 549].
372. Tahir Mehmed
1. *Mustevcibü'l-Halâs fî Tefsîri Sûrati'l-Ihlâs* [Beyazıt-Veliyyüddin 3224].
373. Tarsusî 1145/1732
Müfti Mehmed b. Müfti Ahmed b. Mehmed et-Tarsusî [Tekmile, 63-64; Hediyye, II. 309; Bursalı, I. 348; Mu'cemu'l-Matbuat, II. 1238; A'lâm, VI. 12; Kehhâle, IX. 8; Nüveyhid, II. 486].
1. *Tefsîru Ba'di's-Suver* [Adana 306]. 2. *Tefsîru Sûrati'l-Mülk* [Adana 428]. 3. *Hâşiye alâ Envâri't-Tenzil* [Servilili 21 (mlf. hattı), Adana 597,

631, 1058 (Yasin), 1001 (Ankebut-Fussilet), 629]. 4. *Ta'likât alâ Envâri't-Tenzîl* [Hekimoğlu 91].

374. Tarsusî 871/1467

Mustafa b. Hamza b. Muhammed et-Tarsusî [Hediyye, II, 433; Kehhâle, XII, 249; Nüveyhid, II, 675].

1. *Müsteradü'l-Envar ve Müstetadü'l-Esrar* [Bursalı, I, 335]. 2. *Hâşiye alâ Envâri't-Tenzîl* [I.Ü. Merkez AY 414-416; Yeni Cami 122].

375. Taşkoprîzade 935/1529

Muslihuddin Mustafa b. Hayreddin Halil [IA, XII/1.41-42].

1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî*.

376. Taşkoprîzade 968/1561

Ebu'l-Hayr İsamuddin Ahmed b. Muslihuddin Mustafa b. Hayreddin Halil [Şakaik, 552-60; IA, XII/1.42-44; Ali Uğur, Taşkoprîzade Ahmed İsameddin Ebu'l-Hayr Efendi Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve İlmî Görüşleri, Erzurum 1980, Basılı değil].

1. *Sûrati'l-Halâs fî Tefsîri Sûrati'l-Iblâs* [Velîyyüddin 3260]. 2. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Kesşaf* [K. Ragıb 732; Velîyyüddin 376, 441, 2025, 3238].

377. Taşkoprîzade 1030/1620

Kemaleddin Mehmed b. Ahmed [Bursalı, I, 347-348].

1. *Hâşiye alâ Sûrati'l-Kehf min Tefsîri Ebissuûd* [Beyazıt-Velîyyüddin 377; Nafiz 102; Ayasofya 359]. 2. *Havâşî ve Ta'likât alâ Ba'di Tefsîri'l-Kur'an* [Beyazıt-Velîyyüddin 441].

378. Tatar Şeyh 1001/1543

Tatar Şeyh İbrahim el-Kırımı [Sicill-i Osmanî, I, 96; Hediyye, I, 28; Bursalı, I, 21; Kırım Müellifleri, 9-10; Nüveyhid, I, 16].

1. *er-Risâletü'n-Nunîyye fî Kesfî Esrari'n-Nariyye*. 2. *Medâricü'l-Meliki'l-Mennân fî Beyâni Me'ûrici'l-İnsân*.

379. Tatarcıkzade 1211/1796

Tatarcıkzade Abdullah b. Osman el-Kırımı [Sicill-i Osmanî, III, 340; Hediyye, I, 488; Nüveyhid, I, 316].

1. *Ta'lika alâ Tefsîri Sûrati'l-En'âm min Envâri't-Tenzîl* [Beşir Ağa 1408]

380. Tatzade 1214/1799

Tatzade Hüseyin et-Tirevî [Bursalı, I, 350; Aydın Müellifleri, 67].

1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî*.

381. Tefsîrî Mehmed 1111/1699

Debbağ Mehmed b. Hamza el-Ayıntabî [Sicill-i Osmanî, IV, 199; Hediyye, II, 307; Suppl., I, 528, 707; Kehhâle, IX, 272].

1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [İdah, I, 141; Atf 336; Millet-Ali Emiri 141]. 2. *Tıbyân Tefsîri* [Bulak ve İstanbul'da basılmıştır (bk. Hamidullah, Kur'an-ı Kerim Tarihi, 121, 125). Latin harfleriyle basımı: İst. 1980, Ed. Ahmed Davudoğlu (v. 1983)].

382. Tirevî

Abdullah b. Osman el-Haneffî

1. *Risâle fî Tefsîri Sûrati'l-Kadr* [Bağdatlı 2120].

383. **Turhalî**
Muhammed b. Mustafa b. Abdurrahim
1. *Cüz-i Nebe Tefsîri* [İst. 1282 (Mtb. Es'adiyye)].
384. **Uşşakîzade**
Abdülbaki b. Abdurrahim b. Hüsameddin
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Hacı Mahmud 60]. 2. *Hâşiye alâ Hâşiye-ti'l-İsam li'l-Beydâvî* [Süleymaniye 175].
385. **Uşşakîzade 1090/1679**
Seyyid Abdülbaki b. Abdurrahim b. Hüsameddin [Vekâyi', I. 462-63; Sicill-i Osmanî, III. 296; Hediyye, I. 496; Kehhâle, V. 73].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî*.
386. **Uzunzade Halil**
1. *Tefsîru Sûrati'l-Fâtîha* [Adana 140].
387. **Vahyîzade 1015/1606**
Vahyîzade Abdullah b. Mustafa el-İznîkî [Ataî, 515-16; Fezleke, I.334; Sicill-i Osmanî, III.365; Hediyye, I.474].
1. *Tefsîru Evveli Sûrati'l-Enbiyâ* [Millet-Feyzullah 70].
388. **Vanî 1096/1685**
Seyyid Mehmed b. Bistam b. Seyyid Rüstem el-Hoşabî el-Vanî [Vekâyi', I. 580-82; Hediyye, II. 299; Bursalı, II. 50; Mir'at-ı İstanbul, I. 207-09; Kamusu'l-A'lâm, IV. ?; GAL, II. 439; Suppl., II. 652; A'lâm, VI. 52; Kehhâle, XI. 102; Nüveyhid, II. 499-500; İ. Hami Danişmend, Türklük Me-seleleri, (İst. 1983), 111-18].
1. *Araisu'l-Kur'an ve Nefaisu'l-Furkan ve Feradisü'l-Cenan* [Topkapı III. Ahmed 144; Es'ad 104; Bayezid 67; Harput 353; Yazma Bağ. 2005; İbrahim 373, 679; Mihrişah 220/3, 2318-2321; Yenicami 100; Atif 255; Nu-ruosmaniye 232; Hamidiye 82; Millet-Feyzullah 82, 193 (mlf. hattı); Erdoğan Pazarbaşı, Vani Mehmed Efendi ve Araisu'l-Kur'an Adlı Eserinin Tahlili, Kayseri 1987 (Erciyes Üniv. Sosyal Bil. Ens.), Van 1997 (Van Belediyeye Bşk.)]. 2. *Hâşiye alâ Envari't-Tenzil* [Kılıç Ali 152]. 3. *Hulâsatu't-Tefasir* [Vekâyi', I. 581; Bursa-Haraççıoğlu 1124].
389. **Vardarî Şeyhzâde 1055/1645**
Şeyhzade Ebu'n-Nur Mehmed b. Şeyh Ali el-Vardarî [Vekâyi', I. 123-24; Sicill-i Osmanî, IV. 161; Hediyye, II. 281; Bursalı, II. 49; Bilmen, n. 365; Nüveyhid, II. 591].
1. *Ta'likât alâ Tefsîri'l-Beydâvî*. 2. *Ta'likât alâ Ba'di't-Tefasir*. 3. *Tefsîru'l-Kur'an* [Vekâyi', I.123].
390. **Vecihî 1310/1893**
Paşazade Kemal İsmail Sadık Vecihî [Hediyye, I. 223; Bursalı, II. 209; Kehhâle, II. 288; Nüveyhid, I. 93].
1. *Tefsîru Sûrati'l-İhlâs*.
391. **Vefâî 940/1534**
Muhyiddin Mehmed b. Bedreddin Mahmud el-Muğlavi el-Vefâî [Şakaik, 485-86; Mecdî, 480; Hediyye, II.234; Bursalı, II.17-18; Kehhâle, XII.7].
1. *Tenviru'd-Duha fî Tefsîri Sûrati'd-Duha* [Şakaik, 486; Keşf, 501].

392. Vehbî Yemanî 1065/1654
Abdülkadir b. Osman Kadri Yemanî Vehbî [Hediyye, I.601-2; Bursalı, I.403; Kehhâle, V.293; İdah, I.309, II.376]
1. *Tefsîru'l-Kur'an ve Tenvîru'l-İrfan* [Haraççioğlu 105-106 (mlf. hattı)]
393. Veli Efendizade 999/1590
Ali b. Veli b. Hamza es-Selanîkî [Bursalı, III.284; Suppl., II.536; Kehhâle, VIII.258].
1. *Tercemetü Tefsîri'l-Mevahibi'l-Aliyye* [Bursalı, I.336, III.284; Beşir Ağa 255; Milli 1946].
394. Veysî 1037/1627
Alaşchirli Veysî b. Mehmed [Sicill-i Osmanî, IV, 619-20; Bursalı, II, 477-79].
1. *Gurretü'l-Asr fî Tefsîri Sûrati'n-Nasr* [Bursalı, II, 448].
395. Vildan Faik 1304/1886 >
Vildan Faik b. İslam Ağa
1. *Tefsîr-i Sure-i Kâf* [Selim Ağa-Hüdai 129 (mlf. hattı, 1304)].
396. Yavsî Mehmed 920/1514
Muhyiddin Mehmed b. Mustafa el-İmadî el-İskilibî [Şakaik, 242-44; Mecdî, 349-51; Bursalı, I. 198-99].
1. *Ta'likât alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Bursalı, I.199,335].
397. Yazıcı Salahaddin
Salahaddin es-Salihî [Bursalı, III, 308; Sicill-i Osmani, II, 233]
1. *es-Seb'u'l-Mesânî*
398. Yazıcızade 855/1451
Muhammed b. Yazıcı Salahaddin es-Sâlihî [Şakaik, 110-11; Mecdî, 127-28; Bursalı, I.194-96].
1. *Tefsîr-i Fatıha-i Şerife*.
399. Yegenzade
Mehmed b. Osman el-Amasî
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Amasya 27 (mlf. hattı, 1176/1763), 1139].
400. Yusuf Bahri 1244/1828
Vezirköprülü Yusuf Bahri b. Sarı İmam oğlu Mehmed [Hediyye, II. 571; Bursalı, II. 57; Kehhâle, XIII. 279; Nüveyhid, II. 742].
1. *Tefsîru'l-Kur'an* [İdah, II. 571].
401. Yusufzade 1167/1753
Ebu Muhammed Abdullah Hilmi b. Mehmed b. Yusuf b. Abdülmennan el-Amasî [Silkû'd-Dürer, III. 87-88; Mecelletü'n-Nisab, 188a; Tekmile, 251-57; Sicill-i Osmanî, III. 378; Hediyye, I. 482-83; Bursalı, I. 364-66; Bursalı, Altı Zat, 30-34; Kevseri, et-Tahrir, 20; Suppl., II. 653; Bilmen, n. 403; A'lam, IV. 129-30; Kehhâle, VI. 145; Nüveyhid, I. 325].
1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Tire-Necip Paşa 59; Servilili 22; Veliyyüddin 417; Hamidiye 1261 (Taha 1); Beşir Ağa 288 (vela yecuzu en yekune ayeti)]. 2. *en-Nefhatu'l-Fayıha fî Tefsîri Sûrati'l-Fatıha* [Fatih 657; Reşid 44]. 3. *Tefsîru Sûrati'l-Beled ve'l-Kevser* [Laleli 177].

402. Zenbilli Ali 932/1525

Şeyhülislâm Alaaddin Ali b. Ahmed [Tâcü't-Tevârîh (Parmaksızoğlu), V, 217-222; Bursalı, I, 320; İA, III, 85].

1. *Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beydâvî* [Hacı Mahmud 101, 127].

403. Zeyrekzade X/XVI yy.

Muhammed b. Muhammed

1. *Şerh alâ Evâilî Tefsîri Ebissûd el-İrnâdî* [Reşid 41; Hacı Mahmud 249].

Kaynaklar

Ahmed Rıf'at, Yağlıkçızâde (-1312/1895); *Lügat-i Târihiyye ve Coğrafîyye*, İst. 1299, I-VII.

A'lâm – Zirikli.

Albayrak, Sadık; *Son Devir Osmanlı Uleması*, İst. 1981, I-V.

Altınsu, Abdülkadir; *Osmanlı Şeyhülislâmları*, Ankara 1972.

Ataî, Nev'îzâde Atâullâh (-1043/1635); *Hadâiku'l-Hadâik fî Tekmileti's-Şakâik*, İst. 1989.

Ateş Süleyman; *İşâri Tefsîr Okulu*, Ankara 1974.

Aydın Müellifleri – Bursalı M. Tahir.

Ayvansarayî, Hafız Hüseyin b. İsmail (-1201/1987); *Hadikatü'l-Cevâmî*, İst. 1281, I-II.

Babinger, Franz; *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Çev. Coşkun Üçok, Ankara 1992, Kültür Bakanlığı Yay.

Bâlizâde Münîk Ali (-992/1584); *el-İkdu'l-Manzûm fî Efdâli'r-Rûm*, Bulak 1299 (*Vefyâtu'l-A'şân*'ın II. cildiyle birlikte).

Baltacı, Cahit; "Hadâiku's-Şakâik ve Hadâiku'l-Hakâik'te Bulunmayan Ulema Hakkında Notlar", *İslam Medeniyeti*, IV/2, 54-65, İst. 1979.

—; *XV ve XVI. Yüzyılda Osmanlı Medreseleri*, İst. 1976.

Bayrak, M. Orhan; *İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar (1453-1978)*, İst. 1979.

—; *Osmanlı Tarihi Yazarları*, İst. 1982.

Bilmen, Ömer Nasuhi (-1974); *Büyük Tefsîr Tarihi Tabakâtu'l-Müfessirin*, İst. 1974, I-II.

Brockelmann, Carl (-1956); *Geschichte der Arabischen Litteratur (GAL)*, Leiden 1943-1949, I-II; *Supplementband*, Leiden 1937-1942, I-III.

Bursalı Mehmed Tahir b. Rıf'at (-1926); *Aydın Vilâyetine Mensûb Meşâyih, Ulema, Şuarâ, Müerribîn ve Etibârın Tercüme-i Ahvâli*, İzmir 1324 (Aydın Müellifleri).

—; *Delîlu't-Tefsîr*, İst. 1924.

—; *Kırım Müellifleri*, Haz. Mehmet Sarı, Ankara 1990; "Kırım Meşâhiri", Haz. Hasan Aksoy, *İslam Medeniyeti*, V/4, 67-87, İst. 1982.

—; *Osmanlı Müellifleri*, İst. 1333-1342, I-III.

—; *Türklerin Ulûm ve Funûna Hizmetleri*, İst. 1314.

—; *Ulemâ-yı Osmâniyeden Altı Zâtın Tercüme-i Hâli*, İst. 1321 (Altı Zât).

Cevdet Bey (-1926); *Tefsîr Tarihi*, İst. 1927.

Çalışkan, Nuri; *Osmanlı İmparatorluğunda Fen İlimleri ve Yetişen Bilginler*

- (*Kuruluştan 1700'e kadar*), Samsun 1981 (Basılmamış Öğretim Üyeligi Tezi).
- Demir, Ziya; *İstanbul Kütüphanelerinde Mevcut Matbu ve Yazma Fâtihâ Tefsirleri*, İst. 1987 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Develiöglü, Abdullâh; *Büyük İnsanlar, Üçbin Türk İslam Müellifi*, İst. 1973. *Devha – Müstakimzâde*.
- Edirnevî, Ahmed b. Muhammed; *Tabakâtü'l-Müfessirin*, Bayezid-Veliyyuddin 427.
- Ertan, Veli (-991); *Meşhur Şeyhülislâmlar*, İst. 1969.
- Fındıklılı İsmet Efendi (-1904); *Tekmilâtü's-Şakaik fî Hakkı Ehlî'l-Hakaik*, klst. 1989.
- GAL – Brockelmann.
- GAS – Sezgin Fuad.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (-1982); *Mevlana Müzesi Yazmalar Kataloğu*, Ankara 1967-1972, I-III.
- Hadikatü'l-Cevâmî* – Ayvansarayı.
- Hamidullâh, Muhammed-Macit Yaşaroğlu; *Kur'ân-ı Kerîm Tarihi ve Türkçe Tefsirler Bibliyografyası*, İst. 1966, Ankara 1991.
- Hediyye* – İsmail Paşa.
- Hoca Sadeddin Mehmed b. Hasan Can (-1008/1599); *Tâcu't-Tevârih*, İst. 1279, I-II.
- Hulâsa* – Muhibbî.
- Huzur Dersleri* – Mardin.
- İbnü'l-İmâd, Ebu'l-Felâh Abdülhay (-1089/1678); *Şezerâtü's-Zehb bi-Ahbâri men Zeheb*, Beyrut ty, I-VIII.
- İdâb* – İsmail Paşa.
- İlmiye Salnâmesi*, İst. 1334.
- İsen, Mustafa; *İsimler Sözlüğü*, Ankara 1988 (Kollektif çalışma).
- İslam Alimleri Ansiklopedisi*, İst. tsz., I-XVIII.
- İsmail Paşa el-Bağdâdî (-1920); *Hediyyetu'l-Ârifin Esmâu'l-Müellifin ve Âsârü'l-Musannifin*, Th. K. R. Bilge, İbnülemin M. K. İnal, İst. 1951, I-II.
- ; *İdâbu'l-Meknûn fî'z-Zeyli alâ Keşfî'z-Zunûn*, Th. M. Ş. Yaltkaya, K. R. Bilge, İst. 1945, I-II.
- İstanbul Kütüphanelerinde Fatih'in Hüsusi Kütüphanesine ve Fatih Çağı Müelliflerine Ait Eserler*, İst. 1953.
- İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İst. 1959-1965, II-III. ciltler.
- Kamûsu'l-A'lâm* – Şemseddin Sâmî.
- Kara, İsmail; *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi*, İst. 1986-1987, I-II.
- Karabulut, Ali Rıza; *Kayseri Rasîd Efendi Kütüphanesindeki Türkçe, Farsça, Arapça Yazmalar Kataloğu*, Kayseri 1982.
- Karakaş, Mahmut; *Müsbet İlimlerde Müslüman Alimler*, Ankara 1991.
- Karatay, Fehmi Ethem (-1968); *İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu*, İst. 1953, II. cüz.
- ; *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu*, İst. 1962-1969, I-IV.

- ; *Topkapı Saray Müzesi Kütüphanesi Farsça Yazmalar Kataloğu*, İst. 1961.
- ; *Topkapı Saray Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, İst. 1961, I-II.
- Kâtib Çelebi Hacı Halife Mustafa b. Abdullâh (-1067/1657); *Kesfu'z-Zumûn an Esâmî'l-Kütüb ve'l-Fünûn*, Th. M. Ş. Yalçın, K. R. Bilge, İst. 1941, I-II.
- ; *Sülemü'l-Vusûl ilâ Tabakâti'l-Fuhûl*, Süleymaniye Ktp.-Fotokopi 16, I-III.
- Kayseri Uleması* - Koçer M. Zeki.
- Kefevî, Mahmud b. Süleyman (-997/1588); *Ketâibu A'lâmî'l-Abyâr min Fukahâi Mezhebi'n-Nu'mânî'l-Muhâr*, Ayasofya 3401.
- Kehhâle, Ömer Rıza; *Mu'cemu'l-Müellifîn Terâcîmu Musannifî'l-Kütübi'l-Arabîyye*, Beyrut tsz., I-XV.
- ; *el-Müstedrak alâ Mu'cemu'l-Müellifîn*, Beyrut 1403/1983.
- Keskioglu, Osman, Asaf Demirbaş, Abdullâh Manaz; *Son Çağlarda İslam Dün-yasında Fikir Hareketleri*, Ankara 1989.
- Kesfu'z-Zumûn* - Kâtib Çelebi.
- Ketâib* - Kefevî.
- Kırsın Müellifleri* - Bursalı M. Tahir.
- Kırboğa, Mehmet Ali; *Kâmûsü'l-Kütüb ve Mevzûâtü'l-Müellifât*, Konya 1974.
- Koçer, Mehmed Zeki; *Kayseri Uleması*, İst. 1983.
- Kut, Günay; *Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, İst. 1989, I. cilt.
- Lamî Çelebi, Mahmud b. Osman (-933/1532); *Terceme-i Nefhâtu'l-Üns*, İst. 1980.
- Leknevî, Ebu'l-Hasenât Muhammed Abdülhay (-1307/1889); *el-Fevâidü'l-Behîyye fî Terâcîmi'l-Hanefîyye*, Mısır 1324.
- Lügat-i Târihiyye* - Ahmed Rifât.
- Mardin Ebu'l-Ula (-1957); *Huzur Dersleri*, Hz. İsmet Sungurbey, İst. 1956-1966, I-III.
- Mecdî, Edirneli Mehmed b. Abdullâh (999/1591); *Hadîku's-Şakâik*, İst. 1989.
- Mecelletü'n-Nisâb* - Müstakimzâde.
- Mehmed Süreyya Bey (-1908); *Sicill-i Osmânî yahud Tezkire-i Mezâbir-i Osmânîye*, İst. 1308-1715.
- Mir'ât-ı İstanbul* - Raif Bey.
- Mu'cemu'l-Matbû'ât* - Serkis.
- Muhibbî, Muhammed Emin b. Fazlullâh (-1111/1699); *Hulâsatü'l-Eser fî Terâcîmi A'yân'l-Karnî'l-Hâdî Aşer*, Kahire 1284, I-IV.
- Murâdî, Muhammed Halil b. Ali (-1206/1791); *Arfü'l-Beyâm fî men Velîye Fetvâ Dimeşki's-Şân*, Th. M. Mutî, A. Murad, Dimeşk 1399/1979.
- ; *Silku'd-Dürer fî A'yânî'l-Karîi's-Sânî Aşer*, Beyrut 1408/1988, I-IV.
- Müstakimzâde, Sadeddîn Süleyman (1202/1788); *Devhatü'l-Mezâyib*, İst. 1992 (Zeyilleriyle beraber).
- ; *Mecelletü'n-Nisâb*, Süleymaniye Ktp.-Halet 628.
- ; *Meşâyibname-i İslam*, Süleymaniye Ktp.-Esad 1684.

- ; *Tuhfe-i Hattâtin*, Th. Ibnülemin M. K. Inal, İst. 1928.
Nüveyhid, Adil; *Mu'cemu'l-Müfessirin*, Beyrut 1403/1983, I-II.
Osmanlı Medreseleri – Baltacı Cahit.
Osmanlı Müellifleri – Bursalı M. Tahir.
Osmanlı Tarihi Yazarları – Bayrak Orhan.
Osmanlı Uleması – Albayrak Sadık.
Özege, M. Seyfettin; *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*, İst. 1971-1977, I-V.
Özel, Ahmet; *Hanefî Fıkıh Alimleri*, Ankara 1990.
Peçevî, İbrahim b. Abdullâh (1061/1651); *Tarih*, İst. 1283, I-II.
Peremeci, Osman Nuri; *Edirne Tarihi*, İst. 1939.
Raif Bey, Davudpaşalı Mehmed Raif (-1915); *Mir'ât-ı İstanbul*, İst. 1314.
Ritter, Helmut (-1971); “Ayasofya Kütüphanesinde Tefsir İlmine Ait Arapça Yazmalar”, *Türkiyat Mecmuası*, VII-VIII/1-93, İst. 1945.
Riyâdizâde Abdüllatif b. Muhammed (-1078/1667); *Esmâu'l-Kütüb*, Kahire ty. *Sefîne* – Vassâf Hüseyin.
Schâvî, Şemsüddîn (-902/1497); *ed-Dav'u'l-Lâmi' fî Ulemâi'l-Karni't-Tâsi'*, Mısır 1353, I-XII.
Schî (-955/1548); *Tezkire (Heşt Behişt)*, Hz. M. İsen, İst. 1980.
Serkis, Yusuf Elyân (-1932); *Mu'cemu'l-Matbü'ati'l-Arabiyye ve'l-Muarrabe*, Mısır 1346/1928.
Sezgin, Fuad; *Geschichte der Arabischen Schriftums (GAS)*, Leiden 1967, c. I; Trc. M. F. Hicâzî, Riyad 1403/1983, c. I2
Sicill-i Osmânî - Mehmed Süreyya.
Silkü'd-Dürrer - Murâdî.
Suppl. – Brockelmann.
Suyûtî, Celâluddîn (-911/1505); *Buğyetu'l-Vu'ât*, Th. M. Ebu'l-Fadl İbrahim, Beyrut ty, I-II.
Süllem - Kâtib Çelebi.
Şemseddin Sâmî (-1905); *Kamûsu'l-A'lâm*, İst. 1306-1316/1889-1898, I-VI.
Şeşen, Ramazan, Cevat İzgi, Cemil Akpınar; *Köprülû Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu*, İst. 1406/1986, I-III.
Şeşen, Ramazan; *Nevâdiru'l-Mahtûsâti'l-Arabiyye fî Mektebâti Türkiyâ*, Beyrut 1975-1982, I.III.
Şevkânî, Muhammed b. Ali (-1250/1834); *el-Bedru't-Tâli' bi-Mehâsini men ba'de'l-Karni't-Tâsi'*, Beyrut tsz., I-II.
Şeyhî Mehmed Efendi (-1145/1733); *Vekayi'u'l-Fudalâ*, İst. 1989, I-III.
Şezerât – İbnü'l-İmâd.
Tabakâtu'l-Müfessirin – Edirnevi.
Tâcu't-Tevârih – Hoca Sadeddin.
Târihu't-Turâs – Sezgin Fuad.
Taşköprizâde, İsmâeddin Ahmed (-968/1565); *Miftâhu's-Sa'âde*, Beyrut ty, I-III; Trc. Kemâleddin Ahmed, İst. 1313, I-II.
— ; *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, Th. A. S. Furat, İst. 1985.
— ; *Tabakâru'l-Fukahâ*, İst. tsz.
Tekmile – Fındıklılı.

Osmanlı Döneminde Yazılan Tefsir ile İlgili Eserler Bibliyografyası

- Temimi, Kadi Takiyyuddin Abdülkâdir (-1005/1597); *et-Tabakâtu's-Seniyye fi Terâcimi'l-Hanefiyye*, Süleymaniye Ktp.-Şehid Ali Paşa 1908.
- Tennûrizâde; *Hediyyetu'l-Fukarâ*, Süleymaniye Ktp.-Hacı Mahmud 4640.
- Tuş, Muhiddin; "XIX. Yüzyılda Osmanlı Biyografisi Ansiklopedileri", *Milli Kültür*, 79/78-80, Ankara 1990.
- Usta, Mustafa; *Cumhuriyet Döneminde Türkiye İstanbul Üniversitelerinde Din Eğitimi ve İlahiyat Sahasında Yapılan Lisanüstü Tezler ve Bunların Eğitim Açısından Değerlendirilişi*; İst. 1984 (Basılmamış YLT).
- Vassâf, Osmanzâde Hüseyin (-1929); *Sefine-i Evliyâ-yı Ebrâr ve Şerhi Esmâr-ı Ebrâr*, Süleymaniye Ktp.-Yazma Bağışlar 2305-2309, I-V; Neşr. M. Akkuş, A. Yılmaz, İst. 1990, I. cild.
- Vekâyi'* - Şeyhî Mehmed.
- Yıldız, Sakıb; "Osmanlı Tefsir Hareketine Toplu Bakış", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Bursa 1987, ayrı basım.
- Zakir Şükrü; *Mecmû'â-yı Tekâvâ*, Th. M. S. Tayşi, K. Kreiser, Berlin 1980.
- Zirikli, Hayreddin (-1976); *el-A'lâm Kâmûsu Terâcim*, Beyrut 1989, I-VIII.